

Univerzita Karlova

Husitská teologická fakulta

Role prarodičů v současné rodině

Grandparents' Role in Contemporary Family

Bakalářská práce

MUDr. Jiřina Ondrušová, Ph.D.

Gabriela Vlachová

Praha 2022

Poděkování

Děkuji MUDr. Jiřině Ondrušová, Ph.D., za odborné vedení mé práce, především za vstřícný a trpělivý přístup, cenné rady a připomínky. Dále děkuji partnerovi za podporu nejen při psaní bakalářské práce, ale i v průběhu celého studia. Na závěr děkuji rodičům.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Role prarodičů v současné rodině“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 17.11. 2022

Gabriela Vlachová

Anotace

Bakalářská práce se zabývá tématem „Role prarodičů v současné rodině“ V úvodu práce jsou definovány základní pojmy spojené s rodinou, prarodiči a i prarodičovstvím. Dále upřesňuje význam a obsah prarodičovské role nejen z hlediska proměn prarodičovství, ale i kumulace rolí, které současný prarodič plní. Cílem práce je optikou více vědních disciplín popsat prarodičovství v jeho mnoho vrstevnatosti. Především však poukázat na prarodiče jako subjekt stále se proměňujícího sociálního prostředí, ve kterém řeší i problematické rodinné situace.

Klíčová slova

prarodič, prarodičovství, proměna, kumulace rolí, problematické situace, sociální prostředí

Annotation

The bachelor thesis deals with the topic "Grandparents' Role in Contemporary Family" In its introductory part, basic terms related to family, grandparents and grandparenthood are defined. Further, it specifies meaning and content of the grandparental role not only in terms of the transformations of grandparenting but also with respect to accumulation of roles that the contemporary grandparent fulfils. The aim of this thesis is to describe grandparenting in its many layers through the lens of multiple disciplines. Above all, however, to describe grandparents as subjects of an ever-changing social environment in which they also resolve problematic family situations.

Key words

grandparent, grandparenting, transformation, accumulation of roles, problematic situations, social environment

Obsah

1	Rodina.....	8
1.1	Definice rodiny.....	9
1.2	Typy rodin a členění rodin.....	9
1.3	Funkce rodiny.....	10
1.3.1	Plnění a neplnění funkce rodiny.....	11
2	Prarodičovství.....	12
2.1	Období pozdní dospělosti.....	13
2.1.1	Kalendářní stáří a nárůst počtu seniorů.....	14
2.2	Formy rodinného soužití.....	15
2.2.1	Třígeneračního soužití v rodinách.....	16
2.3	Typologie prarodičů.....	17
2.3.1	Zralost pro prarodičovství.....	19
3	Prarodiče v rodině.....	20
3.1	Faktory proměn prarodičovství.....	20
3.2	Genderová dimenze role prarodiče.....	23
3.3	Naplňování role prarodiče.....	25
3.4	Vlivy prarodičů na život vnoučat.....	26
3.4.1	Sporné vlivy prarodičů.....	27
4	Role prarodiče v současné rodině.....	28
4.1	Kumulace rolí u prarodičů a dotazníkové šetření.....	28
4.1.1	Otázka č.1: Čím vším ve svém současném životě jste?.....	29
4.1.2	Otázka č.2.: Jakou roli považujete za nejdůležitější?.....	30
4.2	Aktivní stárnutí.....	31
4.2.1	Kritika konceptu aktivního stárnutí.....	33
4.3	Sendvičová generace.....	34
4.4	Prarodiče dobrovolníci: Program 3G tři generace.....	35
5	Prarodiče v pilířích sociálního systému.....	37
5.1	Definice sociální politiky.....	37
5.1.1	Definice sociálního zabezpečení a sociální události.....	37
5.2	Prarodiče a sociální ochrana.....	38
5.3	Prarodiče v problematických situacích v rodině.....	41
5.3.1	Rodina v rozvodu.....	41
5.3.2	Prarodiče v porozvodových sporech.....	42
5.4	Prarodiče a pěstounská péče.....	43
5.4.1	Příbuzenská pěstounská péče: když dítě vychovávají prarodiče.....	44
5.5	Doprovázení pěstounských rodin.....	46

6	Závěr.....	48
7	Seznam použité literatury.....	50
8	Internetové zdroje.....	52
9	Přílohy	54

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala téma prarodičů a jejich roli v současné rodině. Mám dvě hlavní motivace. Jednou z nich je má osobní zkušenost se skvělými prarodiči. Oba páry prarodičů mi ukazovaly odlišné světy. Jedni vyznávali více městský život, kulturu, módu a cestování. Druzí mi ukazovali vesnický život, chodili se mnou do lesa, chovali domácí zvířata, o která jsem se spolu s nimi starala. Tato polarita, kterou jsem mohla prostřednictvím kontaktu s nimi a jejich péči zažít, mě ovlivnila na celý život. Především mi však dávali bezpodmínečnou lásku. Skutečnost, že tu pro mě vždycky byli, byla vzhledem k tomu, že jsem neměla sourozence, opěrným bodem nejen v dětství, ale i v dospělosti. Jsem přesvědčená, že role prarodiče spočívá ve výpomoci v péči o dítě, ale i v podpoře samotným rodičům, především však ve společném budování rodinného zázemí pro další generace. Druhou motivací pro mě je skutečnost, že jsem se sama babičkou před krátkou dobou stala.

V první kapitole mé práce definuji rodinu a popisuji typy rodin. Všímám si rodiny z hlediska plnění či neplnění jejích funkcí. Ve druhé kapitole popisuji období pozdní dospělosti, kdy role prarodiče zpravidla začíná. Též se zabývám tématem růstu počtu seniorů. Dále píší o formách rodinného soužití i s jejich pozitivními a negativními konsekvencemi. Ve třetí kapitole si všímám problematiky prarodičovství z hlediska proměn prarodičovství. Také se dotýkám tématu genderové rozdílnosti v rolích prarodičů, která souvisí i s jejich zapojením do péče o vnoučata. V kapitole čtvrté se zabývám kumulací rolí a konceptem aktivního stárnutí na straně jedné a tlaky, které zažívá tzv. sendvičová generace. V poslední kapitole se zamyslím nad prarodičem ve stále se měnícím sociálním prostředí a zároveň prarodičem řešícím problematické situace.

Vím, že moje bakalářská práce zasahuje do mnoha společenskovedních disciplín, protože i sociální práce je multidisciplinární obor. Práce využívá poznatků z psychologie, sociologie, práva, pedagogiky, medicíny, ekonomických věd a filozofie. Cílem mé práce je nejen popsat současné prarodiče z hlediska kumulace jejich rolí, ale především vystihnout některé podstatné proměny v prarodičovství současnosti. Mou snahou je pozastavit se nad situacemi, ve kterých se prarodič ocitá, například rozchody rodičů vnoučat, porozvodové rozepře či pěstounská péče.

1 Rodina

Rodinu vnímáme jako útočiště a emocionální zázemí pro její členy. Místo, kde lze čerpat energii, ale také klid od rychlého životního stylu. Pro mne především však znamená místo, kde můžeme zažít a prožít to nejkrásnější, co v životě existuje, vidět narození svých dětí a v kooperaci členů rodiny se podílet na jejich výchově a rozvoji a prosperitě.

Pojem rodina se může zdát v běžném každodenním životě jako srozumitelné a neproblematické označení. Je tomu však skutečně tak? Tento pojem a jeho vnímání jako skupiny lidí, kteří žijí v prostoru s vymezenými hranicemi se dobře proměňuje. Lépe řečeno proměňuje se právě tento obrys hranice vnímání rodiny. Čím dále tím více lze obtížně hranice rodiny vymežit pouze na základě biologických vazeb. Toto je způsobené nejen počtem lidí žijících a vychovávajících své děti mimo manželství, ale i změnou genderových rolí. Dnes i homosexuálně orientovaní lidé uplatňují nárok, aby byli pokládáni za rodinu.

O významu rodiny a o tom, jak je třeba ji podporovat, slyšíme mluvit nejen pracovníky z oblasti sociálních služeb a sociology, též ekonomy a politiky, ale stále častěji také psychology a pedagogy. Říčan mluví o rodině jako celku „...*má být oázou ve světě, kde je často příliš honby za úspěchem, tvrdosti, přetvářky, vysokých nároků a anonymity. Uvádí, že oáza je však málo. Rodina je prostor pravdivosti, upřímnosti, otevřenosti, vzájemnosti, odborným souhrnným termínem pro toto všechno je v rodinné psychologii mutalita.*“¹ Největším nedostatkem rodinného života je pseudomutilita, tedy předstírání vzájemnosti a pravdivosti. Nejlepší prostředí v rodině je, jak píší odborníci, tzv. rodinná koheze. Jedná se o prostředí se spojenectvím, společným sdílením radostí a starostí a silnými a pevnými rodinnými vazbami. Dobrá rodina je také otevřená. Není pro nikoho vězením, v jejích pomyslných hradbách jsou brány, kterými je možno odcházet a zase se vracet.

Matějček podotýká „...*jeden z principů rodinného života je zcela jedinečný, zvláštní, podivuhodný a velmi pravděpodobně i nejdůležitější – možno jej označit jako „sdílení“. Je to vztah, který se objevuje tam, kde se máme rádi. Děláme si radosti bez zásluhy a odpouštíme si bez odčinění. Tak je tomu ve zralé rodině, rodině hodné toho jména.*“²

---

¹ ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0343-8.s.60

² MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6. s.152

1.1 Definice rodiny

Rodinu můžeme definovat řadou způsobů, protože v každém oboru (psychologie, sociologie, sociální práce, práva apod.) se může její definice trochu lišit. Sociologická encyklopedie uvádí „*Rodina je obecně původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je zákl. článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje.*“³

Matějček hovoří o rodině jako o systému. Prvky tohoto systému, dle jeho slov, nejsou však jednotliví lidé sami o sobě, nýbrž lidé ve vzájemných interakcích, mluví o sítích vztahů.⁴ Matějček a Dytrych dále zmiňují „*Rodina je jedinou společenskou skupinou, která existuje na naší planetě bez ohledu na společenské zřízení či geografickou oblast, liší se růzností svých forem a vnitřních zákonitostí, ale některé její hlavní rysy z ní činí jednotku, která je všudypřítomná.*“⁵

Matoušek, Pazlarová a kol. definují současnou rodinu takto „*Rodina je společenství lidí, kteří se jako rodina cítí.*“. Uvádějí, že v současné západní společnosti není již přiměřené definovat rodinu legalizací svazku mezi dospělými ani biologickou příbuzností mezi dětmi a rodiči.⁶

1.2 Typy rodin a členění rodin

Každý z nás pochází z nějaké unikátní rodinné skupiny tvořící domácnost. Rodiny rozdělujeme podle členů, kteří v rodině žijí na určitý typ rodiny, tu také můžeme dále členit.

Rodina nukleární (také jaderná či elementární, úplná) tu tvoří otec, matka a jejich děti. Tento typ rodiny je v naší kultuře prazákladní a měl by tvořit nejpevnější celek. V ní se odehrávají všechny důležité funkce rodiny. Rodina rozšířená, která se kromě rodičů a dětí skládá především z prarodičů, ale také jiných pokrevních příbuzných. Naproti tomu rodina neúplná vzniká po rozvodu rodičů, v níž děti zůstávají v domácnosti s jedním rodičem, matkou

---

³ SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIE, Nešpor, R. Zdeněk, Sociologický ústav AV ČR [online]. [editováno 10. 11. 2018] [cit. 2022-04-24]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Rodina>

⁴ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2. s.34-36

⁵ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Radosti a strasti prarodičů, aneb, Když máte vnoučata*. Praha: Grada, 1997. ISBN 80-7169-455-X. s.14

⁶ MATOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ Hana. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2. s.17

či otcem. Rodina doplněná (druhotně vzniklá) vzniká tak, že jeden z biologických rodičů zemře, anebo v důsledku rozvodu rodinu opustí, rodina je následně doplněna o náhradního otce nebo náhradní matku. V rodině náhradní mají děti jiné rodiče než biologické, a to v důsledku adopce neboli osvojení, pěstounské péče, pěstounské péče na přechodnou dobu, poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje, či svěřením dítěte do péče jiné osoby. Rodina polygamní vzniká uzavřením manželství mezi více jedinci opačného pohlaví, zatímco rodinou homoparentální označujeme rodičovství leseb a gayů, tedy výchova dětí rodinami homosexuálních partnerů nebo jedinci s homosexuální orientací.

Rodina orientační je místem, kde jsme vyrostli a prošli tzv. socializačním procesem; zde jsem se naučili chápat, jaké jsou normy uplatňované v rodině a co je a co není dobré v celé společnosti. Rodinu vlastní tzv. prokreační většina dospělých následně založí.

1.3 Funkce rodiny

Dle teoretiků se počet funkcí rodiny liší, můžeme, ale hovořit o čtyřech základních funkcích. Funkcí reprodukční je zrození dětí a zachování rodu. Tím, že rodina pro své členy obstarává a zajišťuje nezbytné statky a prostředky k materiálnímu životu, plní ekonomickou funkci. Funkce socializační a výchovná umožňuje zajištění takového procesu výchovy, který vede k postupnému začleňování dětí do společnosti. Funkce emocionální – členové rodiny si předávají vzájemné emoční uspokojení, včetně sexuálního uspokojení mezi manžely.

Podle Matouška a Pazlerové „*Rodina je nejvhodnějším prostředím pro výchovu dětí a přirozené prostředí pro uspokojování potřeby mít vztah.*“⁷ Mají tím na mysli, že žádný jiný typ výchovné instituce nedokáže rodinu nahradit v míře angažovanosti a nasazení. Mnoho lidí, žije dnes jako „singles“, ale i oni mají své protějšky, s nimiž alespoň nějaký rodinný rituál zažívají.⁸ Rodina, jak již bylo řečeno, je stále se měnící entita a ke všemu co se mění je potřeba přistupovat s novými přístupy a věnovat tomu i náležitou pozornost odborné veřejnosti. Sobotková upozorňuje „*Je zcela nezbytné, abychom vnímali rodinu systémově, abychom hledali její možnosti, kompetence, zdroje odolnosti, abychom její resilienci a schopnost zvládat zátěž posilovali.*“⁹

---

⁷ MATOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ Hana. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2. s.21

⁸ MATOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ Hana. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2. s.18

⁹ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přepracované. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8. s.10

1.3.1 Plnění a neplnění funkce rodiny

Z hlediska plnění či neplnění výše uvedených základních funkcí rodiny, můžeme rozlišit čtyři typy rodin:

Funkční rodina je taková „normální“ rodina, ve které je zajištěn správný vývoj dítěte a uspokojování jeho fyzických, psychických a sociálních potřeb; dítě v ní též nachází zázemí pro rozvoj a potenci schopností a seberealizace. V problémové rodině existují poruchy některých jejích funkcí, výchova dítěte ale není narušena. Její stav se může zvrátit ve funkční rodinu, rodina je schopna problémy řešit vlastními silami. V dysfunkční rodině jsou porušeny všechny její funkce. Je v ní ohrožen vývoj dítěte a rodina má být pod stálým dohledem sociálních pracovníků. Konečně afunkční rodina vykazuje závažné poruchy, rodina úplně přestává plnit funkce a pro dítě je lepší umístění v pěstounské péči, dětském domově nebo v ústavu. Základním problémem ústavní péče je přitom obtížnost vytvoření trvalejšího citového vztahu mezi dítětem a pracovníky ústavu (zařízení).¹⁰

Rodina může vykazovat poruchy jejích funkcí, stejně tak je možné pozorovat i poruchy ve výchově dětí. Jinými slovy poruchy rodičovské role či rodičovství, kdy:

- rodiče se o své dítě nemohou starat;
- rodiče se o dítě starat neumějí;
- rodiče se o dítě starat nechtějí;
- rodiče se starají hyperprotektivně, nadměrně.

---

¹⁰ DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986. Hálkova sbírka pediatrických prací (Avicenum) s. 28

2 Prarodičovství

Naplňování role prarodičů je bezpochyby stále důležitou a harmonizující prací pro rodinu jak mladou, tak i tu „pokročilou“. Jako se v čase proměňuje samotná rodina, proměňuje se i prarodičovská role a pozice, což popisují v této kapitole. Dále popisují životní období, ve kterém se prarodičem člověk stává, podoby prarodičovství v současné české rodině, typy prarodičů, a především očekávání, která jsou kladena na současné české prarodiče z pohledu rodin.

Matějček a Dytrich zmiňují „*Vše má svůj čas a není dobré přeskakovat určitá vývojová období.*“¹¹ Role prarodičů, o které píše autoři je výrazným zásahem, ať v pozitivním či v negativním slova smyslu, do života právě i širší rodiny, tedy babiček i dědečků. Oni, ač chtějí či nechtějí, ať si to přejí či nepřejí, se v této roli ocitají. Autoři se zamýšlejí: v jaké fázi života se nejlépe do role prarodiče dostat? Na to nelze jednoznačně odpovědět. Být prarodičem, tomu je třeba se učit, protože stát se prarodičem není vrozená dispozice, stejně jako je to u rodičovského pudu.¹²

Marhánková a Štípková ve své knize píše o prarodičovství takto: „*Prarodičovství je kulturně i historicky univerzální fenomén. Lidé se stávají prarodiči a naplňují svou roli různými způsoby v různých fázích života svých vnoučat a odlišně v závislosti na vlastní životní situaci, možnostech a volbách.*“¹³ Krásně se ve své knize o prarodičovství zmiňuje Lusso „*Jakmile nám oznámí tu novinu, přičemž záleží na tom, jak je nám předána a jak ji přijmeme, postupně se formuje období očekávání a snění. Člověk zapojí představivost, klade si otázky, uvažuje o budoucnosti. Zaplaví ho nejrůznější emoce. Jak to zvládnou? Budu to umět? Jaká babička či dědeček vlastně budu? Nebo dokonce-vida, už stárnu, můj čas se krátí.*“¹⁴

---

¹¹ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Radosti a strasti prarodičů, aneb, Když máte vnoučata*. Praha: Grada, 1997. ISBN 80-7169-455-X s.21

¹² MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Radosti a strasti prarodičů, aneb, Když máte vnoučata*. Praha: Grada, 1997. ISBN 80-7169-455-X s.22

¹³ HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava a Martina ŠTÍPKOVÁ. *Prarodičovství v současné české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2018. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-265-s.9-10

¹⁴ CESARI LUSSO, Vittoria. *Prarodiče, rodiče a vnoučata: o emočních, vztahových a komunikačních úskalích*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0003-1.s.7-8

2.1 Období pozdní dospělosti

V problematice prarodičovství se vymezují kromě věku i další hlediska. Období pozdní dospělosti popisují mnozí autoři jako období od 40 -ti až 45 ti let do zhruba 65 ti let a bývá popisováno jako životní období s určitými charakteristikami, které se autor od autora liší. Někteří hovoří o „*krizi středního věku*“, v odborné literatuře se můžeme setkat (i když řidčeji) i s opačným hodnocením, a sice že s ohledem na věk se jedná o „*zlaté období*“.

Říčan si všímá „*Jedni již klesají pod tíhou pracovních úkolů a nedočkavě vyhlíží „den D“ (důchod), druzí si dělají odvážné plány v práci i soukromém životě. Někteří se starostlivě soustředují na vlastní osobu, jiní nacházejí nový smysl pro přírodu, hudbu, výtvarné umění, objevují vlastní city, například babičkovské či dědečkovské.*“¹⁵

Vágnerová vymezuje věk od 60-ti do 75-ti let a nazývá ho raným stářím. Upozorňuje, že toto období má v rámci kontinuity lidského života svůj význam a jak vyplývá z teorií mnohých autorů, hlavním úkolem tohoto období je dosáhnout integrity v pojetí vlastního života. konkrétně píše: „*Dosažení integrity je podmíněno i harmonizací všech rolí, které člověk v jednotlivých vývojových fázích získal. Součástí tohoto vyrovnání je vyjádření a pochopení pocitů, které si doposud neuvědomoval.*“¹⁶

Langmeier a Krejčířová jsou přesvědčeni, že se jedná především o období bilancování, kdy se hodnotí výsledky dosavadního života. Dle jejich slov si člověk v tomto období klade mnohé otázky a hledá odpovědi. Například se ptá: dosáhnul jsem doposud, čeho jsem chtěl? Nebo mohu své výsledky ještě změnit? Budu mít na to sílu? Hodnotí vše od výběru partnera, správnou výchovu dětí až po volbu povolání. Člověk, jak podotýkají, si výrazněji uvědomuje vlastní smrtelnost.¹⁷

Ondrušová a Krahulcová hovoří o stárnutí z hlediska několika dimenzí – fyzické, psychické a sociální. Konkrétně zmiňují „*V průběhu stárnutí a ve stáří dochází k proměně vztahů v rodině (partneři, děti, vnoučata, sourozenci) i mezi vrstevníky a přáteli. Nepřenosná a ve stáří*

---

¹⁵ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.s.313-314

¹⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5. s.299

¹⁷ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualizované vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.s.188

*velmi důležitá je kohortová zkušenost spojená s možností sdílet společné vzpomínky a zkušenosti z minulosti.*¹⁸

Ondrušová podotýká, že starší a staří lidé mají obdobné potřeby jako ostatní věkové skupiny, odlišují se však v jiném způsobu jejich naplňování. Dochází u nich i ke změně v hierarchii potřeb „*Pro starého člověka nejsou důležité pouze základní biologické a psychosociální potřeby, ale zpravidla i vyšší potřeby duchovní.*“¹⁹ Jedná se o potřebu citové jistoty, bezpečí, lásky, sociálních kontaktů, rodinných vazeb. Senioři (tedy často prarodiče) upřednostňují blízké osoby (rodinu, přátele, sousedy) a oproti mladým lidem obtížněji navazují nové vztahy. Někteří senioři se realizují prostřednictvím svých koníčků, plní si svoje dřívější sny, často také pečují o potřebné členy rodiny, vnoučata atd. Je pro ně důležitá jejich osobní autonomie a zachování elementární lidské důstojnosti. Mají spirituální potřeby, potřebují mít pocit smysluplnosti života.²⁰

2.1.1 Kalendářní stáří a nárůst počtu seniorů

Kalendářní stáří je jednoznačně vymezitelné. Světová zdravotnická organizace (WHO) v šedesátých letech 20. století přijala patnáctiletou periodizaci lidského života:

- 60 – 74 let: rané stáří,
- 75 – 89 let vlastní stáří,
- 90 a více let: období dlouhověkosti.

Vzhledem k demografickému vývoji a zlepšování zdravotního stavu seniorů je Holmerovou za počátek stáří považován věk 65-ti let. Jako vlastní stáří je označován věk 75-ti let. Výstižnější je tedy následující členění: 65 – 74 let: mladí senioři, 75 – 84 let: staří senioři, 85 a více let: velmi staří senioři.²¹

Globální stárnutí populace zahrnuje nárůst počtu seniorů a k tomuto dodává Ondrušová, Krahulcová a kol. „*Také v České republice prochází věkové složení obyvatelstva výraznou proměnou a tato „seniorizace“ společnosti bude podle demografických prognóz nadále*

---

¹⁸ ONDRUŠOVÁ, Jiřina a KRAHULCOVÁ Beáta. *Gerontologie pro sociální práci*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4383-0. s.17

¹⁹ ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1997-2.s.

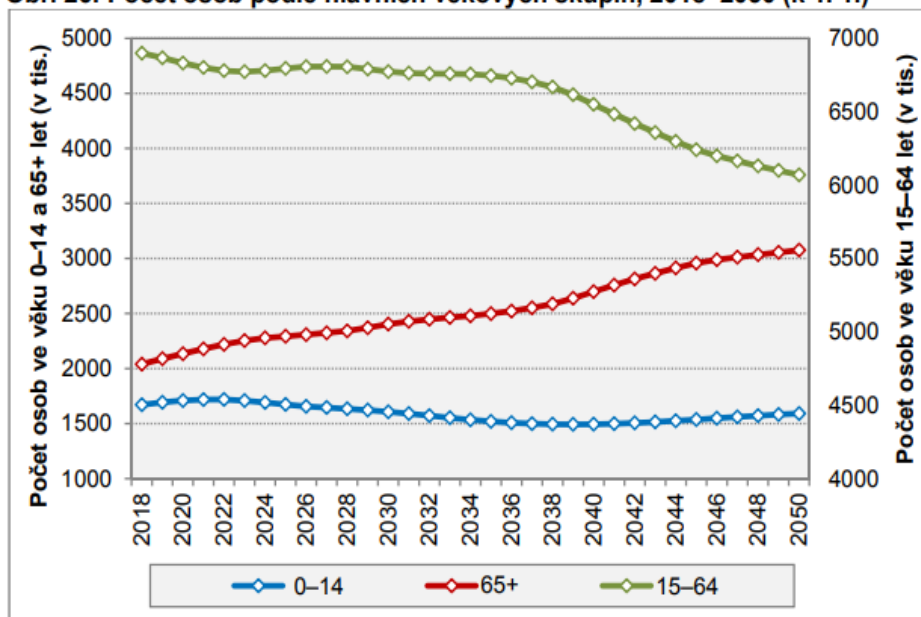
²⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

²¹ HOLMEROVÁ, Iva, Božena JURAŠKOVÁ a Květuše ZIKMUNDOVÁ. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. 3., přepracované. a dopl. vyd. Praha: EV public relations, 2007. ISBN 978-80-254-0179-8. s.12-13

*pokračovat.*²² Autorky zmiňují, že rok 2040 bude pro Českou republiku obdobím, kdy generace baby boomu sedmdesátých let 20. století překročí hranici stáří. Předpokládaný počet obyvatel starších 65-ti let bude více než 2,75milionu, což bude činit 25% české populace.

Graf č.1. Graf projekce obyvatelstva České republiky publikovaný na konci roku 2018 Českým statistickým úřadem pro období 2018 – 2100

Obr. 26: Počet osob podle hlavních věkových skupin, 2018–2050 (k 1. 1.)

Zdroj: ČSÚ

Graf vychází z posledních údajů o počtu obyvatel podle pohlaví a věku k 1. 1. 2018, vychází z výsledků sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011.²³

2.2 Formy rodinného soužití

Mnohé výzkumy a šetření na téma rodinného soužití ukazují, že na jedné straně respondenti převážně deklarují dobré rodinné vztahy, na druhé straně však jednoznačně

²² ONDRUŠOVÁ, Jiřina a Beáta KRAHULCOVÁ. *Gerontologie pro sociální práci*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4383-0. s.9

²³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, Věkové složení obyvatelstva [online]. [cit. 2022-08-07] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2020> [Zveřejněno dne: 30.04.2021].

preferují oddělené bydlení generací. Společné třígenerační soužití se vyskytuje spíše výjimečně a není obecně pokládáno za žádoucí.

K tématu vícegeneračního bydlení píše Rabušic a Vohralíková „*Malá velikost standardních českých bytů omezuje možnost přijmout do bytu stárnoucí rodiče za účelem zajištění péče o ně. Případné vícegenerační soužití v malém bytě může těžko přispět k rodinné péči, protože tak narůstá možnost negativních psychologických dopadů zátěže spojené s pečováním o ně, ale i vnoučata.*“²⁴

Gjuričová a Kubička v kontextu vícegeneračního soužití píše o nedostatku autonomie. Zdůrazňují jak pozitiva, tak negativa takového typu soužití. a shodně připomínají „*V minulosti nebyla autonomie generací samozřejmostí. Ženy často udržovaly blízká partnerství po ženské linii, muži nacházeli porozumění ve vymezení mužské sféry. I dnes existují nukleární rodiny, které otázky autonomie nijak zvlášť neřeší a vnímají vícegenerační soužití jako loajální jednotku.*“²⁵

Tématem soužití a komunikace mezi generacemi se zabývá i Národní zdravotnický informační portál (NZIP). Na stránkách určených pro veřejnost si klade otázku: „*Má společný život tří generací výhody?*“ Na ní odpovídá: „*Děti, rodiče a prarodiče jsou tři vrcholy rovnostranného trojúhelníku. Pro zdravý rozvoj vztahů na této ploše je nutná vzájemná a otevřená spolupráce všech zúčastněných. Důležité jsou podmínky, za kterých k soužití dochází, především jedná-li se o život nové rodiny s prarodiči ve společné nebo oddělené domácnosti.*“²⁶

2.2.1 Třígeneračního soužití v rodinách

Rybářová ve své bakalářské práci zmiňuje několik obecných typů vícegeneračního rodinného soužití, odlišujících se postoji a přístupy jednotlivých členů rodiny. Tyto jednotlivé typy soužití, lze dle jejích slov hodnotit na škále od negativní až do pozitivní. V nesmiřitelném soužití se negativně projevuje sobecký až nemorální postoj, který zabraňuje pozitivnímu vzájemnému vztahu mezi generacemi. Ve vychytralém soužití jedna z generací žije s druhou z předstíraného zájmu (finanční podpora, pomoc s dětmi) Vynucené soužití je vynucené okolnostmi, dá se tedy říci, že je nedobrovolné. K podbízivému soužití dochází mnohem častěji

²⁴ VOHRALÍKOVÁ, Lenka a RABUŠIC Ladislav. *Čeští senioři včera, dnes a zítra*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2004. ISBN 80-239-4218-2.s.58

²⁵ GJURIČOVÁ, Šárka a KUBIČKA Jiří. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. 2., dopl. a přepracované. vyd. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2390-7. s.107

²⁶ NÁRODNÍ ZDRAVOTNICKÝ INFORMAČNÍ PORTÁL, Děti, rodiče a prarodiče [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2022 [cit. 10.12.2022]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz>. ISSN 2695-0340.

ze strany rodičů, kteří chtějí získat zájem a vděk svých dětí. V liberálním soužití nejsou určena jeho pravidla a každý se řídí sám sebou. Naopak v rovnocenném soužití bývají dohodnutá pravidla, která se jednotliví členové snaží dodržovat a na jehož základě může převládat mezi generacemi uvolněnost a pohoda.²⁷

2.3 Typologie prarodičů

Chování vůči vnoučatům je určováno mnoha rozmanitými okolnostmi, a jak se různí naše postoje a chování, různí se i životní role prarodičovství. Ta je bezpochyby ovlivňována i naším povahou neboli naturelem. Matějček a Dytrych prarodiče v jejich postojích shrnuli do šesti skupin.

Jednak jsou tu vládci rodiny. Tento typ prarodičů autoři popisují jako velké autority, které si udržují respekt svých dospělých dětí a i vnoučat. Jsou autoritami a nikdo se jim neodvážá odporovat. Tento model chování a postojů mohou mít tito prarodiče zděděný či odkoukaný již od svých vlastních rodičů. Postojem se ale i mohou pokoušet udržet si vládnoucí pozici v rodině. Mohou mít také ekonomický vliv na rodinu. Autoři v této souvislosti píší: *„Autokratičtí prarodiče mají ještě větší vliv, pokud se například v současných ekonomických změnách stali restituenty, v tom případě se objevuje nový psychologický jev, kdy se jejich pravomoci a vláda v rodině ještě více upevní a děti a vnuci se stanou ještě více závislími.“*²⁸

U protektorů, jak již název napovídá, se jedná o prarodiče, kteří se pasují do role ochránců či ochranitelů. Narození vnoučat je pro ně obrovskou emoční událostí. Mají tak nový životní cíl vnoučata neustále ochraňovat a starat se o ně. Vnoučata pečlivě střeží, chtějí pro ně to nejlepší a obviňují i rodiče, že s vnoučaty neumí zacházet. Jak zmiňují Matějček a Dytrych: *„Obávají se, že někdo jejich vnoučata „zkazí“, že se dostanou pod nějaký špatný vliv. To se pak děje hlavně v době školní docházky, o dospívání vnoučat, ani nemluvě. V tomto období [prarodiče] vysloveně trpí, zvláště když zjistí, že se jejich vnuk nebo vnučka do někoho zamilovali.“* Má však i psychologicky zcela opačnou variantu. A dále Matějček a Dytrych podotýkají *„Tento druh obětování je vlastně psychologickým manévrem, jak na sebe upozornit, jak získat lásku a zájem*

---

²⁷ RYBÁROVÁ, Barbora, diplomová práce, [online] 2013 Typologie třígeneračního soužití, Dostupné z: https://theses.cz/id/3zxx0b/Diplomov_prce.pdf, [cit. 2022-08-07]

²⁸ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Radosti a strasti prarodičů, aneb, Když máte vnoučata*. Praha: Grada, 1997. ISBN 80-7169-455-X s.105

ze strany dětí a vnoučat, jak získat opakované uznání. Zde je tedy altruismus, o kterém jsme hovořili, doprovázen určitým druhem egocentrismu.“²⁹

Někteří lidé tím, že, že založí novou rodinu tzv. žijí nový život. Pokud se do této nové role dostanou lidé kolem 40-ti let věku, jsou zároveň na vrcholu prosperity. Na roli prarodiče nemusí být připraveni a mohou se cítit nepříjemně zaskočení, mohou vlastním dětem v duchu vyčítat, proč tak brzo. Vzhledem k vysoké míře rozvodovosti a následnému zakládání nových rodin se tak často stává, že matka se znovu vdá a v novém vztahu porodí dítě. Pak může být matkou novorozence a současně babičkou, to samé platí i pro dědečka. Takto zaskočení mohou být i například prarodiče ze skupiny podnikatelů. Podnikání a současně vlastní obživě tito lidé zpravidla věnují extrémní časovou kapacitu a fyzické nasazení. Narození vnoučete mohou vnímat jako nejen jako radost, ale vnouče mohou i považovat za element, který zdržuje a omezuje jejich vlastní život a poslání.

K problematice podnikajících prarodičů připojují Matějček a Dytrych „*Na druhé straně máme obavu, že zde jde o převažující skupinu podnikatelů, jejich život je spojen s problémy, které nečekali, se strastmi, které pramení z podnikatelských ztrát, které jim vlastně v konečné míře nedovolují věnovat se svým dětem a vnoučatům, protože jsou nadměrně zahlceni vlastními životními problémy a bojují den ze dne o vlastní „přežití“.*“³⁰

Někteří prarodiče jsou opuštění. Zůstávají osamocení bez kontaktu s dětmi a vnoučaty. Tito prarodiče si nevytvořili dostatečnou emocionální síť se svými dětmi a toto teď zažívají i se svými vnoučaty Možná se tito prarodiče dopustili řady chyb, ale zmíním citaci z desatera, která praví. „*Cti svého otce i svou matku, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh, abys dlouho žil a dobře se ti vedlo v zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.*“ (Dt 5,16). Úcta k rodičům vede k dlouhému a spokojenému životu. Čtvrté přikázání však říká ještě víc. Nemluví o dobrotě rodičů, nevyžaduje, aby otcové a matky byli dokonalí. Mluví o jednání potomků, nehledě na zásluhy rodičů, a říká něco mimořádného a osvobozujícího: třebaže ne všichni rodiče jsou dobří, a ne každé dětství je poklidné, všichni potomci mohou být šťastní, protože plný a vydařený život závisí na vděčnosti vůči tomu, kdo nás přivedl na svět.“³¹

---

²⁹ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Radosti a strasti prarodičů, aneb, Když máte vnoučata*. Praha: Grada, 1997. ISBN 80-7169-455-X s.106-107

³⁰ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Radosti a strasti prarodičů, aneb, Když máte vnoučata*. Praha: Grada, 1997. ISBN 80-7169-455-X s.108-109

³¹ PASTORACE. CZ, Cti otce svého i svou matku [cit. 2022-04-24]. Dostupné z: <https://www.pastorace.cz/texty/knihovna/cti-sveho-otce-i-svou-matku>

Ti všichni ostatní: Lidský život se nevyvíjí podle jasně daných pravidel, je proměnlivý a podléhá vnitřním i vnějším vlivům, kterých jsme součástí. Stejně je to ve vztazích prarodičů k vnoučatům. To, že mají vztahy v rodinách výkyvy, že se řeší konflikty a krize, které se mění v období vzájemné sounáležitosti, radosti a lásky, je nepochybné, to vše však k životu patří.³²

2.3.1 Zralost pro prarodičovství

Tak jako se tedy liší chování prarodičů v rodině, které je ovlivněné povahou jich samotných, je i zralost vztahu k narozenému vnoučeti nebo vnoučatům dána mnoha faktory. Je to jak jejich věk, postavení v rodině, profesionální kariéra. Také hraje jistě velký vliv místo, kde rodina žije. Například na vesnici žije více třígeneračních rodin. Vliv má také to, kolik měli prarodiče dětí nebo věk, ve kterém se jim vnoučata narodila. Zásadní roli hraje také jejich zdravotní stav, finanční situace, zda žijí v partnerském svazku nebo jsou ovdovělí. Některé z faktorů, které ovlivňují prarodiče, jsem zde popsala. Je jich však nespočet.

Tak jako samotní rodiče i prarodiče mohou být vůči vnoučatům ambiciózní. Prarodičovství může být i rizikové; rodina i prarodiče se mohou dostat do krizové situace: do rodiny narodí dítě s postižením, vývojovou vadou, či chronickým onemocněním. Prarodiče se také nezřídka dostávají do situace, kdy manželství, či partnerství rodičů vnoučat neplní svou funkci, a nakonec se rozpadá. V těchto, ale i jiných situacích jsou prarodiče vystaveni obrovské „emocionální náloži“ a krutým zkouškám.³³

---

³² MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Radosti a strasti prarodičů, aneb, Když máte vnoučata*. Praha: Grada, 1997. ISBN 80-7169-455-X s.110

³³ MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Radosti a strasti prarodičů, aneb, Když máte vnoučata*. Praha: Grada, 1997. ISBN 80-7169-455-X s.18-25

3 Prarodiče v rodině

Zavzpomínáme-li na své vlastní dětství, pak se asi mnohým z nás vybaví babička s dědečkem a chvíle, které jsme s nimi prožili. Jejich role v životě vnoučat je skutečně důležitá. Samozřejmě je předávání zkušeností, a kromě vychovávání mohou i do určité míry rozmazlovat. Prarodiče podnikají jiné aktivity než rodiče a vidí již svět jinak, ale především dokáží dávat vnoučatům pocit jistoty a lásky a rodinné sounáležitosti.

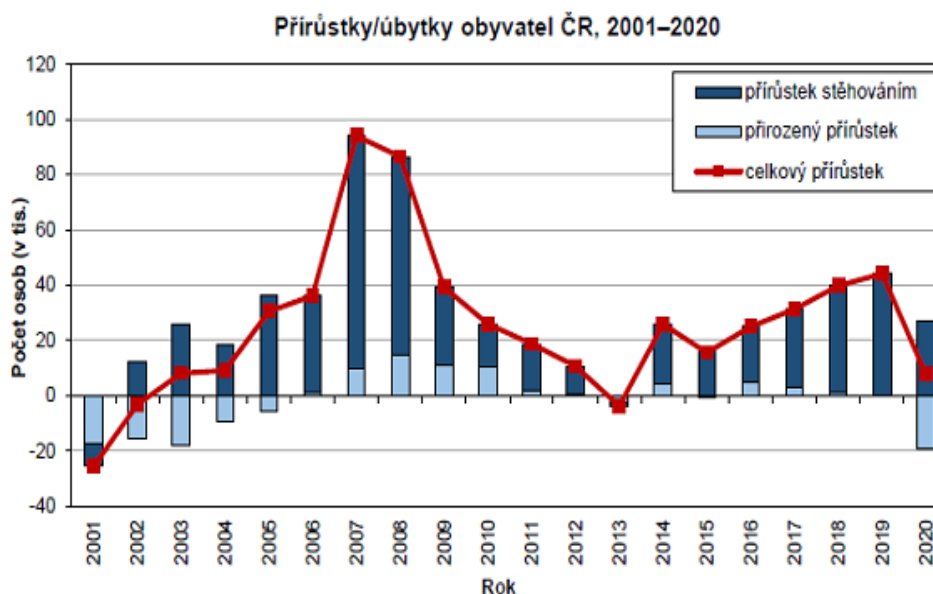
Pokud se pozastavím nad genderovým rozdělením rolí v rodině, okamžitě mě napadá tradiční rozdělení rolí. Žena se více věnuje rodině a většina povinností v péči o domácnost a děti jsou na ní, tedy ve své podstatě „druhý pracovní úvazek“. Muž se více stará o finanční zabezpečení rodiny a svou pracovní kariéru, někdy i na úkor rodiny. Je tedy možné se domnívat, že toto bude platit i pro role prarodičů. Budou tedy oni kopírovat sociální stereotypy, které jsem zmínila úvodem? Z mé osobní zkušenosti i když jsem zažila jen jednoho z dědečků, byl i ten můj chvílemi „neviditelný“, často si četl noviny, nebo pospával, jen občas si se mnou pohrál. Babička vařila, pletla, háčkovala, hrála si se mnou, stále byla v „jednom kole“.

3.1 Faktory proměn prarodičovství

Hasmanová a kol. popisují proměnu prarodičovství třemi zásadními faktory

Prvním byl dopad demografických procesů a s ním spojený pokles úmrtnosti započatý v 19. století a následující pokles porodnosti v Evropě (v jejích západních zemích od 70. let dvacátého století pod hladinu prosté reprodukce). Oba tyto trendy výrazně ovlivnily a pozměnily podobu a strukturu rodiny. Poklesem porodnosti je v rodinách méně sourozenců, ale i bratranců a sestřenic. Zároveň však v důsledku poklesu úmrtnosti spolu členové rodiny, a zástupci různých generací v rámci životního běhu stráví delší časové období. Mnoho rodin tedy prožije život v tří-až čtyřgenerační rodině, která však má méně členů.

Graf č.2 znázorňuje trendy porodnosti a úmrtnosti v České republice mezi lety 2001 - 2020.³⁴

Zdroj: ČSÚ

Dlouhodobý růst seniorské složky v populaci její početní převahy nad dětskou složkou, trvá od roku 2006. Toto snižování podílu obyvatel v produktivním věku vede k postupnému stárnutí populace. Průměrný věk obyvatel ČR se od počátku roku 2011 do konce roku 2020, tedy za posledních deset let, zvýšil o necelé dva roky na 42,6 let (u mužů o 1,8 roku na 41,1 let a u žen o 1,7 roku na 44,0 let). Věkový medián, který rozděluje populaci na dvě stejně početné části, během období 2011–2020 vzrostl ještě více než průměrný věk obyvatel, a to z 39,8 let na 43,3 let, tj. o 3,5 roku. Také index ekonomické závislosti, který udává počet osob v neproduktivním věku (0–19 let a 65+ let) na 100 osob v ekonomicky produktivním věku (20 – 64 let), se v daném období plynule zvyšoval – postupně stoupl z 55 na 69.

Dalším zásadním měnícím se faktorem je v problematice prarodičovství demografický trend zvyšující se migrace. Prostorová blízkost je jedním z klíčových faktorů ovlivňující charakter vztahu s vnoučaty. Vzrůstající míra migrace bude tedy velkou výzvou pro formování mezigenerační solidarity. Když prarodič onemocní, je vzdálenost problémem. Oproti předešlým desetiletím si lze díky moderním komunikačním prostředkům vztah na dálku udržet jednodušeji. Avšak Hasmanová Marhánková a Štípková podotýkají „Zůstává výzvou pro

³⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, Aktuální populační vývoj v kostce, [aktualizováno 02.12.2022]. [cit. 2022-04-24]. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/aktualni-populacni-vyvoj-v-kostce>

*další zkoumání, jakým způsobem může mít takováto forma odloučení dopadat na vztah vnoučat a jejich prarodičů, mechanismy mezigenerační pomoci či distribuce zdrojů.*³⁵

Posledním faktorem, který proměňuje podoby prarodičovství, je rostoucí různorodost rodinných forem a jejich vliv na pozici prarodičů v nesezdaných a rozvedených rodinách.

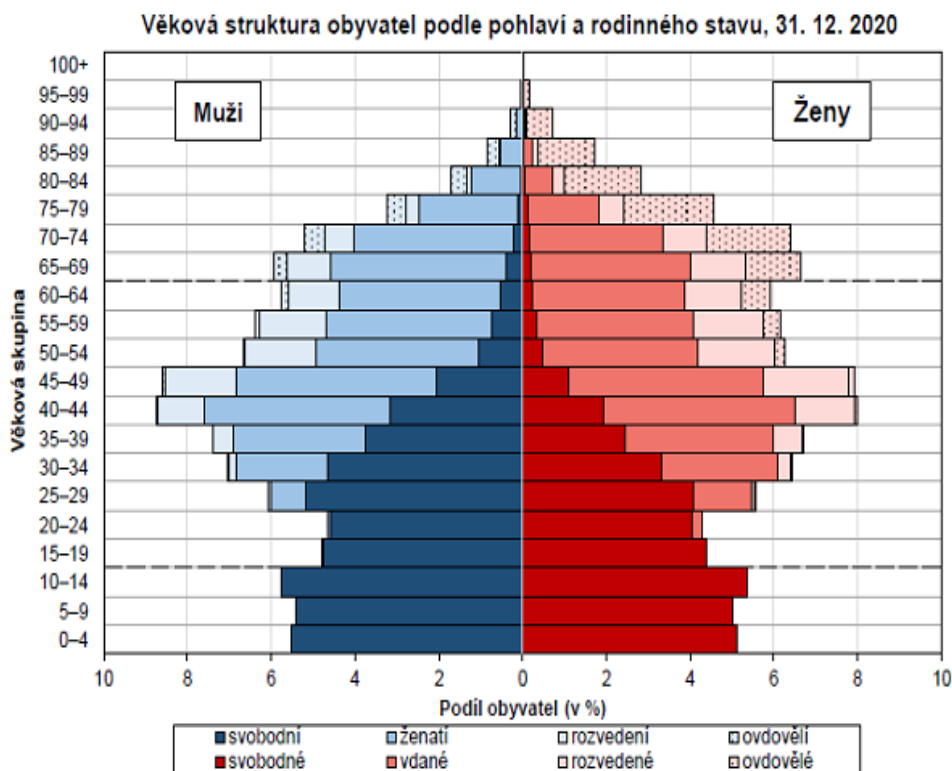
V populaci osob ve věku 15 a více let bylo na konci roku 2020 celkem 32,1 % osob svobodných (o 2,5 % více než na počátku roku 2011), 46,1 % osob ženatých či vdaných (o 3,6 % méně než v roce 2011), 13,7 % rozvedených (o 1,6 % více než v roce 2011) a 8,1 % ovdovělých (o 0,4 % méně než v roce 2011). Struktura obyvatel podle rodinného stavu se tradičně odlišuje podle pohlaví. Podíl svobodných je u mužů zhruba o 10% vyšší než u žen (37,5 vs. 27,0 %). Naopak o 10 % nižší je u mužů podíl ovdovělých (2,9 vs. 13,1 %). Rozdíl mezi procentním zastoupením osob sezdaných a rozvedených podle pohlaví je již nižší, kolem 3 % – osob žijících v manželství je relativně více u mužů (47,3 vs. 44,8 %), rozvedených oproti tomu u žen (12,3 vs. 15,0 %).³⁶

---

³⁵ HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava a Martina ŠTÍPKOVÁ. *Prarodičovství v současné české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2018. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-265-s.25

³⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, Aktuální populační vývoj v kostce, [aktualizováno 02.12.2022]. [cit. 2022-04-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/aktualni-populacni-vyvoj-v-kostce>

Graf č.3 znázorňuje věkovou strukturu obyvatel podle pohlaví a rodinného stavu k 31. prosinci 2020.

Zdroj: ČSÚ

Křehké vztahy a rozvodovost v České republice, která se od roku 2000 pohybuje mezi 45-50 %³⁷ nám dokazuje, jak složitý dopad na prarodičovství trend rostoucí různorodosti rodinných forem má. To bezesbýtku platí i na rozpadající se svazky nesezdaných rodičů, zde ale nemáme relevantní data. Z řady uveřejněných výzkumů vyplývá, že po rozvodu nebo rozchodu rodičů se projevuje silný matrilineární charakter mezigenerační solidarity, ten se samozřejmě odráží i ve vyšší míře kontaktu mezi vnoučaty a rodiči ze strany matky v porovnání s rodiči otce. Jak tedy vyplývá z těchto konstatování někteří prarodiče se, tak dostávají do výhodnější pozice v péči o vnoučata a jejich pozice se tedy stává „pevnější“.

3.2 Genderová dimenze role prarodiče

Jak Hasmanová a kol. potvrzují i do role prarodičů se odlišná genderová očekávání promítají. Souvisí to i se zapojením prarodičů. Ženy – babičky se do péče o vnoučata zapojují

³⁷ Český statistický úřad, [aktualizováno 22.12.2021], [cit. 2022-04-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/snatky-a-rozvodny>

častěji a s větší intenzitou. Muži – dědečci jsou nejen méně intenzivními pečovateli v porovnání s babičkami, ale s vnoučaty vykonávají jiný typ aktivit, například aktivity ve venkovním prostředí a manuální činnosti.³⁸

V paralele genderového rozdělení babička a dědeček zmíním postřeh o roli matky a otce od Fromma. Hovoří o mateřské lásce, která je ve své podstatě bezpodmínečná. Není divu, že po takové lásce toužíme, nejen jako děti, ale i jako dospělí. Jak píše Fromm *„Matka je domov, z něhož jsme vyšli, je příroda, půda, moře, otec ovšem takový domov nepředstavuje. Otec představuje však druhý pól lidské existence: svět myšlení, lidských výrobků, zákona a pořádku, kázně, cestování a dobrodružství.“*³⁹

Matoušek a Pazlerová shrnují, že ženy dnes zastávají role, které ještě nedávno byly doménou mužů a muži přebírají úlohy, které byly doménou žen. *„Přesto jsou biologicky determinované rozdíly v chování mužů a žen ve funkčních rodinách výhodou a rozšiřující se repertoár možností dospělého páru.“*⁴⁰ Mužské rysy chování a osobnosti „maskulinita“ vždy existuje v množném čísle. Část z hegemonní ve společnosti převládající představy dává důraz na zdatnost, aktivitu, sílu, nezávislost a dominanci. Dále je všeobecně uznáván muž nejenom pro svou fyzickou sílu, ale i sexuální potenci a profesionální status.

V porovnání s rolí matky je role babičky mnohem méně spojena s jasnými normami svázanými očekáváními. Mnoho autorů uvádí dokonce tuto nejednoznačnost za klíčový rys této role. Jak si všímají Vidovičová a kol., zatímco strach rodičovský má spíše podobu dlouhodobé starosti o životní úspěch, o aktuální i budoucí well-being dítěte, u vnoučat je to spíše strach situační („aby se jim něco nestalo“). A ten může mít i rovinu zodpovědnosti vůči vlastním dospělým dětem – rodičům vnoučat, aby prarodič nezklamal ve své očekávané prarodičovské roli. Jak autorky uvádějí *„Postoj být dobrým prarodičem dceřiným dětem, tak vlastně zdůrazňuje fluidnost hranice mezi rolí prarodičovskou a rodičovskou.“*⁴¹

---

³⁸ HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava a ŠTÍPKOVÁ Martina. *Prarodičovství v současné české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2018. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-265 s.34

³⁹ FROMM, Erich. *Umění milovat*. Přeložil Jan VINAŘ. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0806-8. s.47-48

⁴⁰ MATOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ Hana. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2. s.18

⁴¹ VIDOVIČOVÁ Lucie, GALČANOVÁ Lucie a PETROVÁ KAFKOVÁ Marcela, Význam a obsah prarodičovské role u mladých českých seniorů a seniorek, sociologický časopis, monotematické číslo, Prarodičovství, 2015, [cit. 2022-04-24] s.12 Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/magno/csr/2015/mn5.php>

K roli dědečka se nabízí směr úvah dle Hasmanové a kol „*Vyvázaní se z tradičních norem maskulinity nabízí a umožňuje mužům budovat svůj vztah s vnoučaty s jinou mírou intimity a konceptualizací péče, na druhou stranu se ale právě role dědečka stává důležitým prostředkem, jak se k původním(tradičním) rámcům maskulinity vztáhnout.*“⁴² Nastává možná ten správný čas proměnit se více z muže v dědečka, který dává stabilitu a vyvěrá z něj životní zkušenost. O tomto jedinečném a vzácném porozumění hovoří i Hause-Schöner, když popisuje vztah hochy se svým dědečkem: „*Jste si tak podobní, že si rozumíme i beze slov*“. *Když mi něco vysvětloval, pochopil jsem to, zatímco rodiče ve stejné záležitosti museli vynaložit velkou námahu, aby se se mnou dorozuměli.*“⁴³

3.3 Naplňování role prarodiče

Míra a charakter zapojení prarodiče jsou stále v pohybu a proměně. Jeden z pevných bodů pro zapojení prarodiče do péče o vnouče je zásadní požadavek nezasahovat do pravidel výchovy. Tedy babičky i dědečkové nemají vychovávat, nemají zasahovat do výchovy a mají respektovat pravidla domácnosti jejich dětí (rodičů vnoučat). První norma je tedy nezasahování do výchovy, nebo jinak řečeno udržení odstupu, dodržení této normy potvrzuje a zviditelňuje rodiče. Jak dokládají Hasmanová Marhánková a Štípková, „*Její dodržování stvrzuje, že prarodiče své děti vychovali dobře, neboť potřeba zasahovat do výchovy vnoučat potenciálně staví prarodiče do pozice špatných rodičů, kteří nebyli ze svých dětí schopni vychovat dobré pečovatele.*“⁴⁴ Role prarodičů v rodině je především role citová. Pokud jsou dané jasné hranice pro vzájemné fungování, nezáleží, jak od sebe rodiny žijí daleko. Tedy prarodiče dodržují pravidla, která společně rodina nastavila.

Druhou normou je dostupnost a pěstování blízkosti. Často se setkáváme s veřejně známou formulací „dobrá babička je ochotná kdykoliv pomoci a když je potřeba, vnoučata pohlídá“. Zde bych ráda upozornila na paradox této role, která napohled naznačuje, že babička má čekat, až bude její pomoci potřeba, stojí v pozadí, ale neměla by se moc vměšovat do

---

⁴² HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava a ŠTÍPKOVÁ Martina. *Prarodičovství v současné české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2018. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-265-s.98-99 s.110

⁴³ HAUSER-SCHÖNER, Isabella. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-105-3. s.70

⁴⁴ HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava a ŠTÍPKOVÁ Martina. *Prarodičovství v současné české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2018. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-265-s.98-99 s.133

záležitostí rodiny. Tedy konkrétní naplňování role je mimo kontrolu babiček a prarodičů celkově. Je tedy na místě si tuto roli dostupnosti prarodičů v rodině vymezit a promluvit i o limitech daných zdravotním stavem samotných prarodičů, nebo rodinných příslušníků o které často také pečují.

Alžběta a Vratislav Hláškoví píší o situaci, kdy jim prarodiče zasahovali do výchovy: *„Zkusili jsem s nimi nejdříve v klidném rozhovoru probrat, že teď neseme odpovědnost za výchovu našich dětí my. Že teď jsme pro naše děti z hierarchického hlediska „jedničky“. Ale že s nimi počítáme jako s „dvojkami“. Společně jsme našli oblasti, ve kterých jsme pomoc uvítali. A dodnes díky tomu oceňujeme jejich důležitost pro fungování rodiny.“*⁴⁵ Kumulace rolí u prarodičů je často konfrontována s očekáváním „bezmezná oddanost“ roli babičky. Jak upozorňují Hasmanová a kol. *„Péče, kterou by prarodiče měli vnoučatům zprostředkovávat, by se měla lišit od péče a aktivit rodičů. Ideální prarodič vystupuje nejen jako pečující, ale rovněž jako zdroj zážitků, jež vztah mezi prarodiči a vnoučaty posiluje a činí ho cenným.“*⁴⁶

3.4 Vlivy prarodičů na život vnoučat

Podle Hause-Schöner rodiče udávají směr, kladou měřítko a požadavky, oproti prarodičům, kteří jsou spíše vlídnými průvodci, změkčují a uhlazují někdy extrémní příkazy rodičů. Prarodič, který má již zkušenosti a dokáže se snáze uvolnit ve všednodenním shonu, může dítě laskavě doprovázet v jeho fantazii, snech, ale i obavách.⁴⁷ Sýkorová zmiňuje, že většina prarodičů je citově silně ukotvena v nejužší rodině. Dle jejích slov prarodiče emotivně popisují „čím pro ně rodina je“. Autorka přikládá ukázkou výpovědi respondentů *„Znamenají pro mne všechno.... Jsem ráda mezi svými... Je to vlastní krev... Je to moje součást... Jsou pro mne nejdůležitější v životě... Jeden za druhého bychom dýchali...“*⁴⁸

Jak si všímá Matějček *„Prarodiče už tím, že jsou tu s námi, jsou pro své vnuky a vnučky podstatnou a nenahraditelnou součástí životního vzdělávacího procesu. Jsou živým svědectvím o*

---

⁴⁵ HLÁSKOVÁ, Alžběta a HLÁSEK Vratislav. *(Re)design rodiny pro 21. století*. V Praze: Institut fyziologické socializace, 2019. ISBN 978-80-270-6861-6 s. 46

⁴⁶ HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Martina a ŠTÍPKOVÁ, Jaroslava *Prarodičovství v současné české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2018. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-265-s.98-99 s.148

⁴⁷ HAUSER-SCHÖNER, Isabella. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-105-3. s.11

⁴⁸ SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-62-5.s.172

*běhu času a ve středním školním věku, tj. přibližně od 9 let výš, jsou děti schopny to pochopit.*⁴⁹ Dále píše, že v rodině na rozdíl od jiných výchovných institucí není přísně oddělen životní čas a životní prostor vychovatelů a dítěte. Tedy vzájemné sdílení je předpokladem pro učení a vzdělávání, které můžeme označit jako „školu života“. Podle Suché a Holmerové prarodiče často uvádí, že je fyzicky péče o malá vnoučata vyčerpává, po psychické stránce je však „nabíjí“, „rozpouští“ jejich případné chmury a vůbec je pozitivně ovlivňuje. A dále upozorňují *„V rodinách, kde panují dobré vztahy mezi generacemi, pak vidí vnoučata ideální vzor funkční širší rodiny, což může znamenat, že i oni sami později budou tento pozitivní vzor následovat.*⁵⁰

Langmeier a Krejčířová hovoří až o mystickém poutu mezi starými lidmi a dětmi. *„Pohádka, kterou vypráví dědeček, je něčím vzácnějším než stejná pohádka, kterou čte z knihy roztěkaný táta, hra s prarodičem je často dostupnější i vítanější, přináší s sebou nové, dosud neznámé prvky.*⁵¹

3.4.1 Sporné vlivy prarodičů

Prarodiče mohou být tedy vlídnými průvodci a změkčovat a uhlazovat někdy extrémní příkazy rodičů, ale mohou i ve svých výchovných vlivech a přehnané lásce sklouznout k rozmazlování. Mohou až toxicky vyhovět všem rozmarům dítěte, povolit jim to, co rodiče zakázali. Ve snaze si koupit lásku děti „podplácejí“ a všemožně si je kupují. Prarodiče se mohou dopouštět pejorativních poznámek směrem k rodičům, sabotování výchovy. To, že jsou prarodiče starší a zkušenější, jim nedává „patent na rozum“. I oni se dopouští chyb. Především by však měli rodičům pomáhat a případné námitky řešit mimo přítomnost dítěte. Ke sporným vlivům prarodičů poznamenávají Matějček a Dytrych: *„Ať jsme ve své babičkovské a dědečkovské funkci, jakkoliv zkušení a znalí a byť jsme, jakkoliv osvědčili svou dobrou vůli a obětavost, nejsme vševědoucí ani všemocní. Něco se nám prostě nepovede! A někdy se toho nepovede hodně! Pamatujme, prosím, že to dobré, co jsme vložili do svých dětí a vnoučat, se vrací. Ne vždycky a nutně nám samým – velmi často někomu jinému, někde jinde, za jiných okolností a někdy s velkým zpožděním a po klikatých cestách. Ale neztrácí se to.*⁵²

---

⁴⁹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6. s.361

⁵⁰ SUCHÁ, Jitka a HOLMEROVÁ Iva. *Praktický rádce pro život seniora: trénink paměti, cvičení, aktivity, prevence nemocí*. [Brno]: Edika, 2019. ISBN 978-80-264-2709-4. s.106

⁵¹ LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9. s.200

⁵² MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Radosti a strasti prarodičů, aneb, Když máte vnoučata*. Praha: Grada, 1997. ISBN 80-7169-455-X s.138

4 Role prarodiče v současné rodině

V každém věkovém období se naše role proměňují a mění se její náplň. V období tzv třetího věku neboli období „mladého stáří“ procházejí prarodiče specifickou životní etapou a dle mého názoru, může být pro řadu prarodičů toto životní období nejnáročnější v jejich životě vůbec. Kombinuje se zde více aspektů. A jak uvádějí Vidovičová a kol *„Především aspekt stárnutí, zároveň však znamená etapu, ve které jsou na jedince kladeny jak původní – pracovní, rodičovské, společenské, tak nové nároky – péče o rodiče, péče o vnoučata, aktivní užívání si volného času atp.“*⁵³

4.1 Kumulace rolí u prarodičů a dotazníkové šetření

V teoretických diskusích bývá toto období na jednu stranu spojováno s postupným vyvazováním se z řady sociálních rolí. Někdy je dokonce nazýváno rolí bez role, na druhou stranu jsou diskutována rizika právě kumulace rolí.

Zajímavé jsou výsledky z výzkumu Lucie Vidovičové, Lucie Galčanové, Marcely Petrové Kafkové pod názvem Význam a obsah prarodičovské role u mladých českých seniorů a senierek, který byl publikovaný s sociologickým časopisu, č.5, monotematické číslo Prarodičovství. Výzkum byl realizován v září 2014 formou standardního dotazníkového šetření tváří v tvář v populaci České republiky ve věkovém rozmezí 50-ti až 70-ti let na vzorku 730 respondentů. Průměrná doba rozhovoru činila 43 minut. Tazateli bylo 78 % rozhovorů označeno jako (velmi) jednoduchých a 22 % jako (docela) obtížných, což odpovídá i dříve zjištěným podmínkám obdobných šetření v seniorské populaci. Ve vzorku je zastoupeno 53 % žen, 16 % osob se základním a 13 % osob s vysokoškolským vzděláním. Šedesát procent respondentů (56 % žen a 65 % mužů) je v manželství, 20 % žen a 8 % mužů jsou v této věkové kategorii vdovami a vdovci. Bez ohledu na formu soužití 70 % respondentů uvedlo, že v současné době má partnera/partnerku. Co do socioekonomického statusu je 40 % respondentů zaměstnanci (shodně obě pohlaví), dalších 40 % jsou důchodci (43 % žen, 36 % mužů), 6 % jsou pracující důchodci. Osob samostatně výdělečně činných je ve vzorku 9 %, žen ale pouze 5 %, u mužů je to třikrát více. Žen je naopak dvojnásobný podíl v kategorii

---

⁵³ VIDOVIČOVÁ LUCIE, GALČANOVÁ Lucie a PETROVÁ KAFKOVÁ Marcela, Význam a obsah prarodičovské role u mladých českých seniorů a senierek, sociologický časopis, monotematické číslo, Prarodičovství, 2015, [cit. 2022-04-24] s.3 Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/magno/csr/2015/mn5.php>

nezaměstnaných a osob v domácnosti (4 %, resp. 2 %). Z rozsáhlého výzkumu jsem vybrala několik otázek a odpovědi, které jsem zakomponovala do mé práce.

4.1.1 Otázka č.1: Čím vším ve svém současném životě jste?

Na tuto výzkumnou otázku respondenti volili z nabídky 15 rolí. Výstup autorek jsem shrnula do sloupcového grafu. V procentech je uvedeno všech 15 výsledných rolí, od nejvyšší procentuální hodnoty k nejnižší.

Graf č.4 znázorňuje odpovědi prarodičů na výzkumnou otázku č.1.

Zdroj: vlastní

K otázce č. 1 autorky sumarizují: „Mladí seniori zastávají celou řadu rolí v komplexních rolových setech, zahrnujících jak role rodinné, tak role související se zaměstnáním, osobním rozvojem a dalšími možnými potřebami a zájmy. Nejčetnější rolí mladých seniorů je role přítele/kyně či kamaráda/ky a rodiče, následují další rodinné role. Prarodiči je v našem výběrovém souboru celkem 62 % respondentů. Průměrně mladí seniori zastávají 7,1 rolí (medián 7) a tato hodnota je v zásadě pro obě pohlaví stejná.“⁵⁴

⁵⁴ VIDOVIČOVÁ LUCIE, GALČANOVÁ Lucie a PETROVÁ KAFKOVÁ Marcela, Význam a obsah prarodičovské role u mladých českých seniorů a senierek, sociologický časopis, monotematické číslo, Prarodičovství, 2015, [cit. 2022-04-24] s.6 Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/magno/csr/2015/mn5.php>

Můj výstup k otázce č. 1: Z výstupu této otázky jsem si ověřila kolik rolí neboli „rolových funkcí“ současní prarodiče zastávají. K výsledkům průzkumu se zmíním vzestupně, tedy vyjádřím svůj názor od nejvyšších procent k nejnižším

Nepředpokládala jsem, že nejvíce se senioři vyjádří v 91 % k roli přítelkyně, kamarádky. Domnívám se tedy, že v době, kdy se lidský věk prodlužuje a často se stává, že senior ovdoví nebo mu přátelé umírají, je pro jeho sociální vazby přátelství nadmíru důležité. Souvisí to zřejmě i se změnou v hierarchii potřeb, kdy potřebu citové jistoty a především lásky, sociálních kontaktů prarodič-senior upřednostňuje. Ve starším věku si člověk obtížně buduje nové vztahy, tedy je potřeba opečovávat a udržovat dlouholetá přátelství.

Naopak u třech dalších zmíněných rolí mne výsledek nepřekvapil. Prarodiče se vyjádřili v 90 % k roli rodiče, v 79 % k roli sourozence a 69 % k roli manžela, partnera. Pokud spolu členové rodiny komunikují, rádi se vidí a neztratili společný kontakt z důvodu například rozepří, upevňuje to zdravé a pevné rodinné vazby.

Prarodičovská role s 62 % mne pouze utvrdila v tom, že je mnohvrstevnatá a pro prarodiče podstatná. Role prarodičů je ve funkční rodině nadstavbou a posílením péče o vnoučata, samozřejmě i o podpoře rodičů.

K posledním rolím, ke kterým se vyjádřím je role zaměstnance, podnikatele a člověka učícího se nové věci s 56-54 %. Zde se dle mého názoru ukazuje, jak je důležité pro některé prarodiče být stále aktivní na trhu práce. Také potřeba realizovat se, ale i přivýdělků je bezesporu motivací pro takto zapojené prarodiče. Pro člověka učícího se nové věci jsou důležité aktivity, koníčky a otevřenost novému trendu aktivního stárnutí.

4.1.2 Otázka č.2.: Jakou roli považujete za nejdůležitější?

Ke druhé vybrané výzkumné otázce autorky uvádějí, že kvalitativní část výzkumu byla založena na analýze 30 hloubkových rozhovorů se 32 komunikačními partnerkami a partnery (21 žen a 11 mužů ve věku od 56 do 82 let, průměr 65 let), provedených v letech 2013 a 2014 ve dvou sběrných vlnách. Autorky zjišťovaly, jakou pozici mezi ostatními rolemi v rámci rolového setu považovali respondenti za nejdůležitější. I při omezeném rozsahu vzorku se autorky snažily zachovat jak geografickou pestrost (byli dotazováni lidé z velkých, středních i malých měst a obcí ze sedmi různých krajů ČR), tak především pestrost zkušeností s různými kombinacemi rolí a rolových setů.

K otázce č. 2 autorky sumarizují: Prarodičovská role má pro respondenty velkou subjektivní důležitost. Více než polovina (54 %) respondentů-prarodičů označila tuto roli za

nejdůležitější nebo druhou nejdůležitější ve svém životě. Zřejmě nepřekvapí, že prarodičovská role je (první či druhou) nejdůležitější pro (61 %) babiček, ale „jen“ pro (45 %) dědečků. Kromě prarodičovství mají v životech prarodičů prominentní postavení další dvě rodinné role: role rodičovská (61 %) a manželská/ partnerská (54 %). Ostatní role byly voleny výrazně méně. Prominentní postavení prarodičovství mezi ostatními (nejen rodinnými) rolemi ukazuje i zjištění, že (68 %) prarodičů jej označilo za roli, která jim přináší nejvíce štěstí a radosti. Autorky však uvádějí „*Žádná sociální role, však nepřináší pouze štěstí a radost, ale může na sebe vázat i obavy a starosti o bezpečnost vnoučat, protože nejsou jejich.*“⁵⁵

Můj výstup k otázce č. 2: U této otázky a z jejího výstupu jsem se utvrdila, jak je role partnerská ve vztahu k prarodičovské roli blízko. Prarodiče si často vzpomínají v roli prarodičů na jejich rodičovství a troufám si říci, že jejich partnerství s vnoučaty dostává nový energický rozměr. V dnešní době, kdy mnoho rodin potřebuje na obživu dva příjmy, poskytují prarodiče nezbytně nutnou podporu při péči o děti. Také však díky svému věku a zkušenostem jsou většinou trpělivější, klidnější a chápavější než rodiče. Dokáží rodičům vypomoci a podpořit tak fungování celé rodiny. Procentuální genderová odlišnost role mne zde utvrdila v mé myšlence o aktivnější roli babiček.

4.2 Aktivní stárnutí

Dle charakteristiky období pozdní dospělosti jsou stárnoucí jedinci ovlivňováni nejen alternující se biologickou podstatou svého těla, ale jsou na ně kladeny nároky na individuální „úspěšné a aktivní stárnutí“. Vidovičová a kol. si všímají „*objevujícího se tlaku na změnu a přizpůsobení obecně sociálních, ale i konkrétně genderových, rodinných, pracovních, pečovatelských a dalších rolí tomuto novému demografickému a sociálnímu řádu.*“⁵⁶ Dále uvádějí, že symbolicky, významově i vztahově, je role prarodiče jakýmsi pivotem, na kterém se setkávají různé generace, různé výkony a obsahy rolí. Také, jak upozorňují, nelze opomenout různá normativní očekávání vztahovaná k rodině, věku, generační reprezentaci, zdraví, různé

---

⁵⁵ VIDOVIČOVÁ LUCIE, GALČANOVÁ Lucie a PETROVÁ KAFKOVÁ Marcela, Význam a obsah prarodičovské role u mladých českých seniorů a senierek, sociologický časopis, monotematické číslo, Prarodičovství, 2015, [cit. 2022-04-24] s.768-769 Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/magno/csr/2015/mn5.php>

⁵⁶ VIDOVIČOVÁ LUCIE, GALČANOVÁ Lucie a PETROVÁ KAFKOVÁ Marcela, Význam a obsah prarodičovské role u mladých českých seniorů a senierek, sociologický časopis, monotematické číslo, Prarodičovství, 2015, [cit. 2022-04-24] s.762 Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/magno/csr/2015/mn5.php>

genderově, třídně, věkově i etnicky podmíněné zkušenosti atd. Tato mnoho vrstevnatost o které se autorky podrobně rozepisují se dle jejich slov „...odráží i v tom, že formálně stojí téma prarodičovství na křižovatce sociální gerontologie, geront sociologie, sociologie rodiny a mezigeneračních vztahů, sociologie genderu, zdraví, práce, volného času, sociologie dětí a mládeže a dotýká se, mimo jiného, i problematiky sociálních rolí, sociální stratifikace a tříd, tématu sociálních sítí, věkové a genderové diskriminace.“⁵⁷

O problematice aktivního stárnutí hovoří Hasmanová a kol. „Role prarodiče tak může být naplňována různými způsoby-od probírání každodenních problémů s vnoučaty a účastnění se jejich aktivit, ústících do vytvoření intimního vztahu přátelství, přes spíše mentorský vztah s důrazem na předávání znalostí až po vztahy na dálku, kdy prarodiče nijak výrazně nezasahují do života vnoučat.“⁵⁸

Světová zdravotnická organizace (WHO) definuje aktivní stárnutí jako „Proces zajištění optimálních příležitostí pro zdraví, účast na životě společnosti a bezpečí s cílem zajistit co nejlepší kvalitu života během stárnutí.“⁵⁹ Koncept aktivního stárnutí se stal doporučenou strategií a je součástí národních i mezinárodních dokumentů reagujících na stárnutí populace. Jedním z významných dokumentů WHO z roku 2011 je Strategy and Action Plan for Healthy Ageing in Europe, 2012-2020. Tento dokument odkazuje na rok 2012 jako na Evropský rok aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity.

K tomuto programu se přihlásila i Česká republika a vydala dokument pod názvem: Národní akční plán (NAP) podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017. Tento dokument je v pořadí již třetím dokumentem, jehož cílem je prosazovat politiku přípravy na stárnutí v České republice (usnesení vlády České republiky ze dne 13. února 2013 č. 108).⁶⁰

---

⁵⁷ VIDOVIČOVÁ LUCIE, GALČANOVÁ Lucie a PETROVÁ KAFKOVÁ Marcela, Význam a obsah prarodičovské role u mladých českých seniorů a seniorek, sociologický časopis, monotematické číslo, Prarodičovství, 2015, [cit. 2022-04-24] s.734 Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/magno/csr/2015/mn5.php>

⁵⁸ HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava a ŠTÍPKOVÁ Martina. *Prarodičovství v současné české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2018. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-265 s.34

⁵⁹ SVĚTOVÁ ZDRAVOTNICKÁ ORGANIZACE, (WHO) Aktivní stárnutí: politický rámec, [online] 2002. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/67215> [cit. 2022-08-07] s.12

⁶⁰ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, Národní akční plán podporující aktivní stárnutí pro období let 2013-2017, [online]. [aktualizovaná verze ke dni 31.prosinec 2014] [cit.2022-08-07] https://www.mpsv.cz/documents/20142/372809/NAP_311214.pdf/0cc270fa-dbf9-fcd5-93d6-5e7b0e9376b2, s.5-6

V dokumentu NAP je uvedeno: „*Střední délka života neboli naděje dožití se prodlužuje pokročilým zdravotnictvím, zdravou stravou, podpůrnou infrastrukturou, ekonomikou, kvalitnějším životním prostředím. O kvalitě života a zdraví však vypovídá jiný ukazatel – zdravá délka života-prožitá ve zdraví. O to víc je důležitá prevence, podpora zdravého životního stylu, zdravého prostředí. Proto je zapotřebí podporovat zdravé a aktivní stárnutí.*“⁶¹ Také je zde zásadně zdůrazněna role rodiny a soužití generací, které jak bylo citováno, bude mít nezastupitelný význam při řešení problémů spojených se stárnutím populace v budoucnu a při realizaci politiky stárnutí v naší společnosti. Proto, jak je opakovaně zmiňováno je třeba mnohem více posilovat roli rodiny a zdůrazňovat její význam pro zdravý vývoj společnosti.

4.2.1 Kritika konceptu aktivního stárnutí

Kritici konceptu aktivního stárnutí uvádějí, že pokud se očekává od seniorů, že budou stárnout aktivně, budou se tedy dále vzdělávat, prodlužovat svou ekonomickou aktivitu a podílet se na dobrovolnických aktivitách lze se dle nich domnívat, že naplněný volný čas ve stáří, není jen otevřená možnost, ale také téměř povinnost. V tomto kontextu hovoří o narovnání pojmu „aktivní stárnutí“ a kladou důraz na jeho správnou interpretaci. Předobraz „superseniora“ zdolávajícího horské vrcholy, radujícího se s vnoučaty a cestujícího po celém světě s důrazem na všestrannost, snahu naplnit předepsané požadavky může vést k přetížení rolí. Nadměrné preferování aktivity, může naopak vést k vyloučení těch, kteří například z důvodu zdravotních limitů, nemohou tyto požadavky naplnit.⁶² Politická opatření by měla zaujmout „...citlivý přístup k potřebám během stárnutí, a především vytvářet podmínky pro vznik a udržení organizací a programů, které nabízejí příležitosti podporující koncept aktivního stárnutí.“⁶³ Současní prarodiče jsou v rámci aktivit sociální politiky zhmotnění v koncepcích aktivního stárnutí. A jak poznamenávají Hasmanová a kol. „*Aktivita je v novodobých obrazech*

---

⁶¹ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, Národní akční plán podporující aktivní stárnutí pro období let 2013-2017, [online]. [aktualizovaná verze ke dni 31.prosinec 2014] [cit. 2022-08-07] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/372809/NAP_3cc270fa-dbf9-fcd5-93d6-5e7b0e9376b2, s.7-8

⁶² ONDRUŠOVÁ, Jiřina a Beáta KRAHULCOVÁ. *Gerontologie pro sociální práci*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4383-0.s. 60

⁶³ BÁRTOVÁ, A. in ONDRUŠOVÁ, Aktivní stárnutí, Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4383-0.s. 59

stárnutí zobrazována jako klíč ke zdravému a spokojenému stárnutí, které jsou cestou k vyřešení dilemat spojených s tzv. stárnutím populace.“⁶⁴

4.3 Sendvičová generace

Vzhledem k prodlužujícímu se věku prarodičů se čím dál častěji dostávají do situací, kdy jsou pojmenováni jako „sendvičová generace“. Tento pojem se používá pro osoby, které pečují o své děti a jejich děti (vnoučata), a i své staré rodiče nebo rodiče partnera či partnerky, řeší svůj partnerský život, chodí do práce a mají toho zkrátka hodně. Jak název napovídá jsou, jako náplň sendviče, uprostřed a z každé strany na ně doléhají povinnosti. Špaková na webu <https://socialnipolitika.eu/> podotýká „V České republice se v tzv. „sendviči“ nachází přibližně každý 7. člověk ve středním věku. Péče o druhé je náročná. Nese s sebou omezení a nároky nejen na pečujícího, ale na celou rodinu. Ať už se jedná o bydlení, finance, časovou, psychickou a fyzickou zátěž, obtíže spojené s poskytováním zdravotní péče apod. Je důležité, aby na to pečující nebyli sami, mohl je někdo zastoupit a odlehčit jim.“⁶⁵

V současné době existují projekty financované Evropskou unií z Evropského sociálního fondu v rámci Operačního programu Zaměstnanosti. Jako příklad uvádím Pečuj doma s Diakonií. Ta rozvíjí koncept komplexní podpory neformálních pečujících v sedmi krajích České republiky. A jak se na jejich online stránkách dočteme „V rámci projektu jsou identifikovány potřeby pečujících, realizovány akreditované kurzy, pořádány podpůrné skupiny pro pečující a poskytnuto poradenství včetně case managementu pro pečující. Důležitým přínosem projektu je také ověření pozice poradce pro pečující a nastavení aktivní spolupráce s místní samosprávou v rámci obcí s rozšířenou působností.“⁶⁶

Zásadní je tedy pro tyto neformální pečující získat v co nejkratším čase vhodné poradenství a dozvědět se o možnostech využití sociálních služeb, které jim, co nejvíce odlehčí.

---

⁶⁴ HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava a ŠTÍPKOVÁ Martina. *Prarodičovství v současné české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2018. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-265-s.22-26

⁶⁵ REVUE PRO SOCIÁLNÍ POLITIKU, Sendvičová generace – v této životní fázi je všeho moc, 2021, [online]. [cit. 2022-12-11]. Dostupné z: <https://socialnipolitika.eu/2021/05/sendvicova-generace-v-teto-zivotni-fazi-je-vseho-moc/>

⁶⁶ PEČUJ DOMA, Pečuj doma s Diakonií, [online]. 2022 [cit. 2022-17-11] <https://www.pecujdoma.cz/projekty/>

Při dlouhodobém zatížení u „sendvičové generace“ vzniká nejen vysoké riziko rozvoje psychických onemocnění, zdravotních potíží, sociální exkluze nebo partnerských problémů, také syndrom vyhoření je zde velkou hrozbou.⁶⁷

Syndrom vyhoření je definován a prožíván jako „stav tělesného a duševního vyčerpání, způsobeného dlouhodobým pobýváním v situacích, které jsou emocionálně mimořádně náročné.“⁶⁸ Honzák uvádí „Rizikovými osobnostními faktory jsou například perfekcionismus, potřeba uspět a podat perfektní výkon, příliš vysoké požadavky na sebe a okolí, netrpělivost či neschopnost bránit se a říkat „ne“. Velikým rizikem je neschopnost odpočívat a relaxovat.“⁶⁹ Často se nemusí jednat o člověka v produktivním věku, velmi často se jedná o seniory starší 60 let, kteří už jsou dávno i prarodiči. Na online stránkách Centrum pro rodinu a sociální práci se uvádí „Právě oni se starají o nemocného partnera či partnerku, sourozence, nebo často i o rodiče a k tomu se snaží pomáhat rodinám svých dětí. Hlídnou vnoučata, pomáhají s domácností apod. Pro ně je tato situace extrémně náročná po fyzické i psychické stránce, zejména s ohledem na zdravotní komplikace, které přináší stárnutí.“⁷⁰

4.4 Prarodiče dobrovolníci: Program 3G tři generace

Jako protipól „sendvičovým prarodičům“ existují i prarodiče, kteří se jako „sendvičovní“ necítí a mají chuť a dostatek času a aktivity stát se dobrovolníkem v programu 3G. Tři generace (3G) propojuje dobrovolníky ve věku 50+ s rodinami s dítětem či dětmi, kterým schází kontakt s třetí generací.

Hlavní náplní programu, jak zmiňuje zakladatelka Šimková-Koutová je „užít si společně strávené chvíle tím, co Vás baví a naplňuje.“⁷¹ Program byl založen v Praze v HESTII roce 2011 a jeho hlavním cílem je především pomoci vytvoření dlouhodobého přátelského vztahu mezi dobrovolníkem, dítětem a rodinou. Dalším cílem je podpořit pozitivní mezigenerační soužití, vést děti k respektu a úctě ke starším a zanechat příjemné vzpomínky. Program staví na bázi

---

⁶⁷ SENDVIČOVÁ GENERACE, Centrum pro rodinu a sociální práci, Sendvičová generace, 2022, [online] [cit. 2022-12-11] Dostupné z: <https://www.sendvicovagenerace.cz/>

⁶⁸ ONDRUŠOVÁ, Jiřina a Beáta KRAHULCOVÁ. *Gerontologie pro sociální práci*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4383-0.s. 265

⁶⁹ HONZÁK, Radkin. *Jak žít a vyhnout se syndromu vyhoření*. Praha: Vyšehrad, [2019]. s. 58

⁷⁰ SENDVIČOVÁ GENERACE, Centrum pro rodinu a sociální práci, Sendvičová generace, 2022, [online] [cit. 2022-12-11]. Dostupné z: <https://www.sendvicovagenerace.cz/>

⁷¹ HESTIA, Program 3G-tři generace, [online]. [cit. 2022-17-11] Dostupné z: <https://www.hest.cz/cs-CZ/co-delame/program-3-g-tri-generace>

dobrovolnosti s cílem, aby se společně obě strany vídali z radosti a pocitu dobře stráveného času, nabiti novou energií a radostí ze života. Nikoli kvůli finančnímu prospěchu. Program se řídí Zákonem o dobrovolnické službě. HESTIA vede středisko v Praze a zároveň koordinuje další střediska v České republice (Jičín, Kroměříž, Opava, Ústí nad Labem, Kadaň, Karlovy Vary, Liberec).

Jak tedy vypadá rodina zapojená do programu? *„Rodina může být úplná i neúplná, mladší i starší, v podstatě jakákoli, která má alespoň jedno dítě a schází jí kontakt s někým starším, než jsou rodiče dětí. Důvod absence třetí generace, tedy babiček/dědeček či tetiček/strýčků může být také jakýkoli (ať jde o ztrátu, vzdálenost, neshody v rodině apod.). Do programu lze přihlásit dítě školního i předškolního věku.“*⁷²

---

⁷² HESTIA, Program 3G-tři generace, [online]. [cit. 2022-17-11] Dostupné z: <https://www.hest.cz/cs-CZ/co-delame/program-3-g-tri-generace>

5 Prarodiče v pilířích sociálního systému

Se sociální politikou se jako s druhem lidské činnosti setkáváme denně. Jsme součástí společnosti a nežijeme izolovaně. Ať chceme, či nechceme, přesto denně někdo vyvolává sociální problémy svým neodpovědným chováním a jiný do nich bez vlastního přičinění padá. Také však denně někdo rozhoduje a řeší konkrétní sociální problémy lidí v sociální nouzi způsobené nezaměstnaností, nemocí, nízkými příjmy v rodině, ohrožujícím vývojem dětí, či stářím. Prarodiče jsou součástí sociální politiky státu.

5.1 Definice sociální politiky

Sociální politika je široký pojem, s různými definicemi různých autorů. Sociální politika je vždy součástí určitého společenského celku. Sociální politika (její cíle, funkce, nástroje) se nevytváří izolovaně, ale v souladu s dalšími sférami společnosti (ekonomickou, sociální, ekologickou, vědeckotechnickou, politickou, existenční). Mlejnková ve své prezentaci cituje profesora Potůčka, který považuje sociální politiku za praktickou aktivitu a vědní disciplínu *„Sociální politika jako praktická aktivita formuje vztah jedinců a sociálních podmínek jejich života. Každý je nějak účasten sociální politikou, nějakým způsobem ji vytváří, ať už jde o něho samého, o život jeho rodiny, o život společenství. Zároveň je však každý vystaven sociálním podmínkám, které nemá ve své moci, které jsou pro něj – až na další – jistou objektivní daností, něčím vnějším.“*⁷³ Sociální politika je často chápána jako soubor opatření, která jsou přijímána ve prospěch určitých jednotlivců či skupin osob v nepříznivých sociálních situacích.

5.1.1 Definice sociálního zabezpečení a sociální události

Podle Krebse a kol. hovoříme o sociálním zabezpečení jako o systému v rámci sociální politiky, který se snaží zajistit sociální stabilitu, přiměřenou a minimální úroveň sociálního zabezpečení a sociální suverenity. Jak dále autoři zmiňují, snaží se také pomoci lidem, kteří čelí různým hrozbám nebo jsou v mimořádné životní situaci. Tento systém vznikl v závislosti na měnících se životních podmínkách. Jak zdůrazňují: *„S těmito změnami se pojí sociální rizika, která ovlivňují život každého člověka. Společnost se snaží tyto vlivy a jiné následky odstraňovat pomocí sociálního zabezpečení, které je součástí politiky a jedná se o prostředek k uskutečňování*

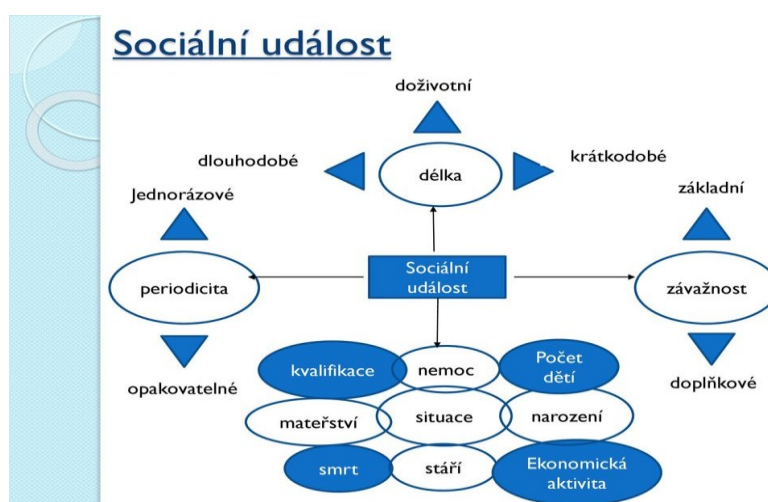
---

⁷³ MLEJNKOVÁ Kristýna, přednáška Sociální politika. úvod: pojem, definice, pojetí, HTF, LS, 2020, s.11

úkolů a cílů. Jedná se o soubor institucí, zařízení a opatření, s nimiž se předchází sociálnímu vyloučení a sociální událostem.“⁷⁴ Sociální zabezpečení můžeme dělit do tří základních skupin: zdravotní pojištění, sociální pojištění, dávky sociální podpory.

Duková v souvislosti se sociální událostí hovoří o situacích v životě jedince, které jsou společensky uznané a vyžadují si sociální opatření směrem k postiženému (graf 5) Jak dále cituje „Důsledky takových událostí nemusí jednotlivec nebo rodina zvládnout. Hlavním nástrojem pro řešení sociálních událostí jsou pojišťovací systémy – systém důchodového, nemocenského pojištění a příspěvku na aktivní politiku zaměstnanosti.“⁷⁵

Graf č.5 Sociální událost

Zdroj: Duková, *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*.

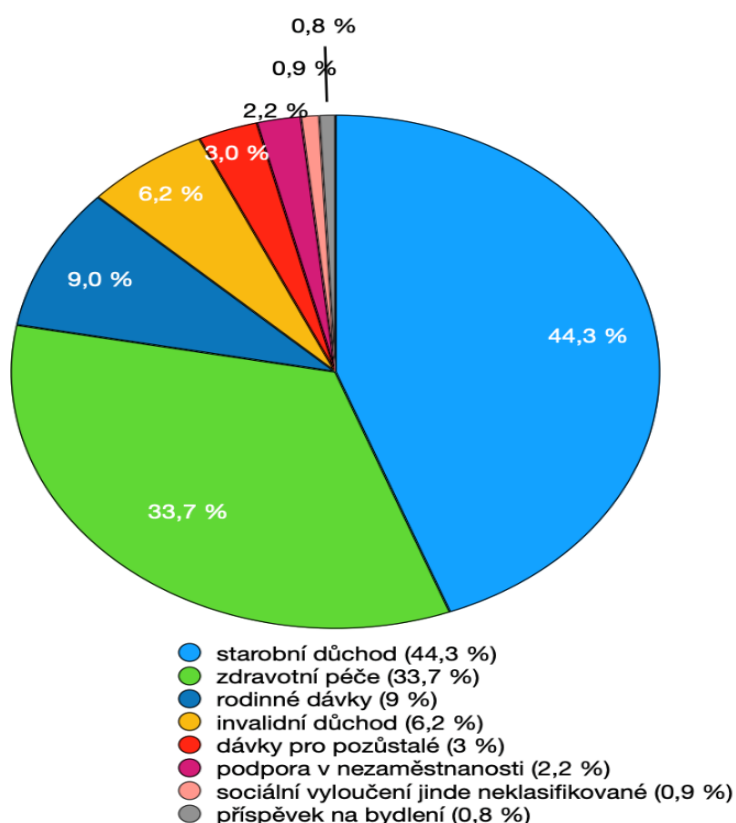
5.2 Prarodiče a sociální ochrana

Pokud se zamyslím, nad prarodičem-seniorem, tak je přirozené, že stárnutí a stáří s sebou nese neduhy v podobě jak fyzických, tak psychických problémů, a to vše vede k novým situacím neboli sociální událostem na které je třeba včas zareagovat. Prarodič – senior, může ze dne na den například onemocnět, přijít o práci, ovdovět a tím se jeho sociální situace rázem promění. Ze stránek Českého statistického úřadu přikládám graf, který vysvětluje podíly výdajů státu podle funkcí sociální ochrany.

⁷⁴ KREBS, Vojtěch a Jaroslava DURDISOVÁ. *Sociální politika*. Praha: Codex Bohemia, 2015. ISBN 978-80-7357-585-4. s.175

⁷⁵ DUKOVÁ, Ivana, Martin DUKA a Ivanka KOHOUTOVÁ. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013. ISBN isbn978-80-247-3880-2. s.37

Graf č.6. Podíl výdajů státu podle funkcí sociální ochrany⁷⁶

Zdroj: ČSÚ

Výdaje jsou procentuálně rozloženy Nejvyšší procentuální výdaj se 44,3 % pobírají starobní důchodci. Nárok na přiznání starobního důchodu má člověk, který dosáhl důchodového věku a získal alespoň 35 let na době pojištění.

Druhý nejvyšší výdaj 33,7 % připadá na zdravotní péči. V této skupině jsou obsaženy všechny věkové skupiny obyvatel. Senioři – prarodiče se vzhledem k prodlužujícímu se věku dožití dlouhodobě léčí například s civilizačními chorobami, ale i jinými onemocněními. Také navštěvují pravidelné preventivní prohlídky a využívají i jiné zdravotní služby placené zdravotními pojišťovnami.

Výdaj na rodinné dávky s 9 % se přímo skupiny seniorů – prarodičů netýká. Jedná se o rodičovský příspěvek, přídavek na dítě a porodné. Avšak v rámci prosperity celé rodiny je tento příspěvek pro rodiny s dětmi a vnoučaty také zásadní. Rodina s dětmi je státem sociálně

⁷⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, Vybrané údaje o sociálním zabezpečení za rok 2020, [online]. 2021 [cit. 2022-17-11] <https://www.czso.cz/documents/10180/142872062/19002921.pdf/d205acdf-1652-4376-850f-e19891ae0379?version=1.3>

chráněna a většinou prarodičů výrazně záleží na ekonomické situaci rodin jejich vnoučat. Jsem přesvědčená, že jim často finančně či materiálně vypomáhají, dle jejich možností.

Skupina s 6,2 % pod názvem invalidní důchod se naopak vysokého procenta pracujících prarodičů týká. Zde si pomohu citací od Dukové a kol. „*Jestliže jedinec nedosáhl věku 65-ti let nebo důchodového věku, je-li důchodový věk vyšší než 65 let, a stal se invalidním a získal potřebnou dobu pojištění, pokud nesplnil ke dni vzniku invalidity podmínky nároku na starobní důchod, popřípadě, byl-li přiznán starobní důchod, pokud nedosáhl důchodového věku, nebo je invalidním následkem pracovního úrazu.*“⁷⁷ Invalidní důchod se rozděluje dle stupně invalidity na I., II., III. stupeň invalidity.

Dávky pro pozůstalé představují 3 %. Jde o vdovský a vdoveckých důchod určený pro manžela nebo manželku pozůstalého. Důležitým faktem je, že na vdovský důchod (zatím) nemají nárok registrovaní partneři ani druh s družkou.

Podpora v nezaměstnanosti s 2,2 % se týká všech věkových skupin pracovníků, tedy i skupiny pracujících prarodičů, kteří jsou právě ve věku před odchodem do důchodu. Nezaměstnanost je složitý jev. Postihuje častěji ty, kteří mají nižší vzdělání a kvalifikaci, také výrazný vliv má na nezaměstnanost teritoriální podmíněnost. Jak popisuje Keller „*Dlouhodobé trvání nezaměstnanosti vede k dequalifikaci, ztrátě sociálních návyků a upadnutí do sociální pasti.*“⁷⁸

Podíl výdajů na příspěvek na bydlení uvedený v grafu s 0,8 %, bude jistě stoupat. Vzhledem tomu, že Česká republika, stejně jako celá Evropa, prochází v roce 2022 výraznou energetickou krizí. Zjednodušeně lze tuto krizi definovat jako důsledek války na Ukrajině a vzájemných sankcí mezi Evropou a Ruskem. Příspěvek na bydlení mohou čerpat všechny věkové skupiny obyvatel. Na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí je nejen podrobně vysvětleno kdo a za jakých podmínek může o nárok žádat, ale je zde i interaktivní formulář pro on-line komunikaci s Úřadem práce.⁷⁹

---

⁷⁷ DUKOVÁ, Ivana, DUKA Martin a KOHOUTOVÁ Ivanka. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013. ISBN isbn978-80-247-3880-2. s.79

⁷⁸ KELLER, Jan. *Nejistota a důvěra, aneb, K čemu je modernitě dobrá tradice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN isbn978-80-7419-002-5. s.96

⁷⁹ MPSV, Příspěvek na bydlení, [online]. 2022 [cit. 2022-17-11] Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/prispevek-na-bydleni>

5.3 Prarodiče v problematických situacích v rodině

Prarodiče zažívají i problematické situace v rodinách vnoučat. Jsou to například situace v rodině kde: rodina ohrožuje dítě, rodiny s dítětem s postižením, rodiny s rizikovým dítětem, rodiny a domácí násilí, rodiny s dospělým ve výkonu trestu, rodiny se závislým členem, rodiny s duševně nemocným dítětem, podpory rodin s dítětem v náhradní péči, rodiny v rozvodu. V takových typech rodin je zapotřebí podpory profesionálů. Podpora rodiny musí být týmovou prací, kde pracují jak sociální pracovníci, psychologové, sociální a speciální pedagogové, lékaři, právníci a další specialisté, kteří se angažují v osudech rodin. Organizace, které se podílejí na řešení problémů jsou jak státní například Odbor sociálně právní ochrany dětí (OSPOD), ale i nestátní například sociální aktivizační služby, nízkoprahová centra a další.⁸⁰

Matoušek a Pazlerová uvádějí „*Jako podporou rodiny označujeme programy, jejichž cílem je napomáhat členům rodiny, aby navzájem naplňovali své potřeby a aby s ohledem na zájem rodiny jednali i v prostředí mimo rodinu.*“⁸¹ Podpora rodiny však nesleduje jen zájmy dítěte, ale zabývá se i tím, jak se chovají dospělí a jak jsou v rodině spokojeni.

5.3.1 Rodina v rozvodu

Pokud je rodina v rozvodu jsou případy sporů o děti časté. Děti jsou nepřiměřeně stresovány a deprimovány, často s minimální podporou svého nejbližšího okolí. Možnosti OSPODU a soudů jsou limitovány množstvím případů a kvalifikačními předpoklady pracovníků. Matoušek a Pazlerová k tomuto zdůrazňují „*Cílem odborného pracovníka na tuto problematiku je především obnovení komunikace mezi členy rodiny. Je možné využít i pojmů obsažených v legislativě- „zájem dítěte“ a „rodičovská odpovědnost.*“⁸² Jak soudy, tak OSPOD využívají i nezávislá terapeutická pracoviště, která nabízejí svou pomoc ve zprostředkování vzájemné domluvy.⁸³ Typickými problémy mezi dospělými v rozvodu bývají: nepředávání dětí v dohodnutém termínu, nepřipravení dítěte na předání (příprava nespočívá jen ve sbalení

---

⁸⁰ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.s.13-16

⁸¹ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.s.17

⁸² MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.s.18

⁸³ MATOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ Hana. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.s.161-163

zavazadla, ale i v přípravě psychické), neplacení výživného, obviňování druhého rodiče ze špatného zacházení s dítětem, izolace vnoučat od prarodičů a další.

Nápomocný ve složitých vyhrocených sporech, jak píše Rudolph, může být aplikování Cochemského model. *„Jedná se o interdisciplinární spolupráci všech profesí a institucí, účastníků se rozvodového řízení. Všichni účastníci sporu, právní zástupci, odbory péče o děti, soud a soudní znalci se snaží rodiče dovést k dohodě ohledně péče o jejich děti, kterou rodiče sami nebo s jejich pomocí sestaví, oba ji akceptují a následně dodržují. Sledují přitom jediný cíl, a to je skutečné dobro dítěte a jeho právo na oba rodiče.“*⁸⁴

Matoušek si všímá *„Rozvod má stránku ekonomickou, právní, rodičovskou, psychickou a sociální. Dle jeho slov zvláště poslední tři aspekty představují zátěž na léta.“*⁸⁵ Kliničtí pracovníci hovoří o stabilizaci rodiny v intervalu od dvou do šesti let.

5.3.2 Prarodiče v porozvodových sporech

Konflikty během rozvodů, ale i po rozvodech se netýkají jen rodičů, ale probíhají i mezi rodiči a prarodiči. Především se jedná o nedostatečné možnosti prarodičů se s vnoučaty vídat. Prarodiče ze strany matky bývají ve výhodě, jsou s vnoučaty častěji, oproti prarodičům otce. Pokud se spor o kontakt mezi vnoučetem a prarodičem dostane k soudu, je vždy ústředním bodem zájmu každého řízení dítě a jeho nejlepší zájem.

Pojem prarodičovství a jeho význam v naší legislativě je zohledněn pouze okrajově, a to především v občanském zákoníku. Rodinným právem a příbuzenstvím se zabývá jeho část druhá. Prarodičovství neboli vztah prarodiče a vnoučete v občanském zákoníku konkrétně vymezen není. Vymezen je pojem příbuzenství, když podle § 771 občanského zákoníku je příbuzenstvím vztah osob založený na pokrevním poutu, nebo vztah vzniklý osvojením.

Existenci vztahů mezi prarodičem a vnoučetem v souvislosti s rozvodem a výkonem rodičovské odpovědnosti po rozvodu občanský zákoník reflektuje v § 906 odst. 1, kde uvádí, že *„[s]oud vezme v úvahu nejen vztah dítěte ke každému z rodičů, ale také jeho vztah k sourozencům, popřípadě i k prarodičům.“* Na webu www.epravo.cz je publikovaný příspěvek, ve kterém autor píše: *„V rámci agendy rodinného práva se poslední dobou poměrně často setkáváme*

---

⁸⁴ JURGEN RUDOLPH, Jsi moje dítě, [online]. 2009 [cit. 2022-17-11] Dostupné https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/09/E_BOOK_Ty_jsi_MOJE_dite.pdf

⁸⁵ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozšířené. a přepracované. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-24-9. s.106

s problematikou styku prarodičů s vnoučaty, resp. s tím, v jakém rozsahu bude tento styk probíhat. V rodinách, kde mezi jednotlivými příbuznými panují zdravé a narovnané vztahy, se jedná možná o záležitost těžko představitelnou, když v těchto rodinách ke styku prarodičů s vnoučaty dochází přirozenou cestou. Rozpadlých rodin však bohužel není málo, navíc se rozpad netýká pouze základní rodiny (matka, otec, dítě), ale taktéž rodiny širší, tedy právě mezi rodiči a prarodiči nezletilých.⁸⁶

Nejlepší zájem dítěte je tedy základním paradigmatem, kterým je nutné nahlížet na styk prarodičů s vnoučaty a jeho četnost. Z praxe vyplývá, že se nejedná o otázku jednoduchou, soudy znají z praxe problematiku sporů mezi rodiči a prarodiči z obou stran. Rozsah styku dalších příbuzných s dítětem, respektive kritéria, kterými by se obecné soudy měly při jeho stanovení řídit, nejsou nikde v právním řádu explicitně upravena. Prarodiče mohou opřít své nároky na styk s vnoučetem dle § 927 občanského zákoníku, který normuje, že „*právo stýkat se s dítětem mají osoby příbuzné s dítětem, at' blízce či vzdáleně, jakož i osoby dítěti společensky blízké, pokud k nim dítě má citový vztah, který není jen přechodný, a pokud je zřejmé, že by nedostatek styku s těmito osobami pro dítě znamenal újmu. Také dítě má právo se stýkat s těmito osobami, pokud tyto osoby se stykem souhlasí.*“

5.4 Prarodiče a pěstounská péče

Pokud se situace v rodině směrem k dětem stane patologickou natolik, že jsou svěřeny do péče prarodiče a ti se stanou adoptivními rodiči nebo pěstouny, stává se tak obvykle v jejich pokročilém věku.

Pěstounská péče je státem garantovaná forma péče o děti, o něž se jejich rodiče nemohou, nechtějí nebo neumějí starat. Legislativně je ukotvena zejména v zákoně č.359/1999 Sb., o sociálněprávní ochraně dětí, jehož novela přinesla k 1. 1. 2013 mnoho změn. Hlavní cíl, který má pěstounská péče splňovat, je zájem, prospěch a blaho dítěte (viz Úmluva o právech dítěte). Na <https://nahradnirodina.cz/pestounska-pece> je zveřejněno od ledna 2022, že je rozlišována zprostředkovaná pěstounská péče a nezprostředkovaná pěstounská péče. „*Zprostředkovaná pěstounská péče je taková péče, kdy je dítě do rodiny „vybráno“ krajským úřadem a pěstounům je doručeno oznámení o vhodnosti stát se pěstounem vybraného dítěte. U nezprostředkované pěstounské péče tento akt „výběru“ dítěte prostřednictvím krajského úřadu chybí. V případě*

---

⁸⁶ EPRAVO.CZ., Na víkend k babičce k rozsahu styku prarodičů s vnoučaty, [online]. 2021 [cit. 2022-17-11] Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/na-vikend-k-babicce-k-rozsahu-styku-prarodicu-s-vnoucaty-ve-svetle-judikatu-ustavniho-soudu-sp-zn-i-us-108120-ze-dne-08092021-113690.html>

nezprostředkované pěstounské péče se jedná převážně o situace, kdy o dítě pečují prarodiče, jiní příbuzní nebo osoby dítěti blízké.“⁸⁷

Pazderová zmiňuje, že „Prarodič má právo nechat se jmenovat poručníkem vnučete ve chvíli, kdy se rodiče z nějakého důvodu o dítě nemohou postarat. V takové situaci vykonává prarodič veškerá práva a povinnost vůči dítěti za rodiče, krom povinnosti vyživovací. Na druhou stranu prarodič stejně jako jiný navrhovaný poručník má ovšem právo tuto funkci odmítnout. Obdobně jako u poručenství má prarodič právo na svěřeni dítěte do péče nebo se stát jeho pěstounem. V případě svěřeni do péče stanovuje práva a povinnosti soud, stejně je tomu i v případě pěstounství.“⁸⁸

Pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče, při které pěstoun o dítě osobně pečuje a je zodpovědný za jeho výchovu. Na webu <https://nahradnirodina.cz/> je k tomuto uvedeno „Z právního hlediska ale mezi pěstounem a dítětem nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem, tak jak je tomu v případě osvojení. Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech a nemá k dítěti vyživovací povinnost. K výkonu mimořádných záležitostí (např. vyřízení cestovního dokladu) musí požádat o souhlas zákonného zástupce dítěte (zpravidla biologického rodiče dítěte), případně soud.“⁸⁹

V případě, že se prarodič stane pěstounem, má povinnost o dítě osobně pečovat, během výchovy zastává v přiměřené míře práva a povinnosti rodiče. Informuje rodiče dítěte o podstatných otázkách týkající se jejich potomka, rozhoduje o běžných záležitostech dítěte a spravuje jeho jmění. Není-li soudem rozhodnuto opačně, má prarodič v roli pěstouna povinnost prohlubovat a podporovat vztah rodiče a dítěte, stejně tak s ostatními příbuznými a povolit jim vzájemné shledání.

5.4.1 Příbuzenská pěstounská péče: když dítě vychovávají prarodiče

O pěstounské péči bylo v zahraničí publikováno množství knih, článků a vědeckých prací, ale v naší zemi je stále nedostatek relevantních výzkumných podkladů na toto téma. Ráda bych

---

⁸⁷ STŘEDISKO NÁHRADNÍ PÉČE, Pěstounská péče, [online]. 2022 [cit. 2022-17-11] Dostupné z: <https://nahradnirodina.cz/pestounska-pece>

⁸⁸ PAZDERKOVÁ LÝDIE, Role prarodiče v současné rodině, bakalářská práce, 2018, s.17-18 Dostupné z: https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/72168/PazderovaL_RolePrarodice_AS_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁸⁹ STŘEDISKO NÁHRADNÍ PÉČE, Pěstounská péče, [online]. 2022 [cit. 2022-17-11] Dostupné z: <https://nahradnirodina.cz/pestounska-pece>

zde uvedla několik výstupů z výzkumu v letech 2014-2016, kterým se na téma příbuzenské pěstounské péče vykonávané prarodiči zabývaly Moštková a Sobotková. Autorky uvádí, že z metodologického hlediska se jednalo o kvalitativní výzkum. Metodou sběru dat byly polostrukturované rozhovory s prarodiči – pěstouny. Výběrový soubor tvořilo 20 žen a mužů, prarodičů, kteří měli v pěstounské péči alespoň jedno vnouče a vychovávali jej minimálně po dobu dvou let. Celkem participanti pečovali o 21 vnoučat.

Autorky ve svém výzkumu připomínají, že prarodiče zauímají jako pečovatelé velmi významné místo a jejich role s sebou přináší mnohá specifika. Dle jejich slov: „*Hlavními cíli zde prezentované části výzkumu, která byla součástí rozsáhlejšího projektu, bylo charakterizovat proces přijetí vnoučete do pěstounské péče jeho prarodičů, zmapovat příčiny svěřením, detekovat způsoby reagování dětí na odloučení od biologických rodičů a v neposlední řadě popsat vztahy vnoučat s jejich rodiči, vzájemný kontakt i očekávání vývoje vztahu do budoucnosti. K těmto cílům bylo přistupováno z perspektivy prarodičů.*“⁹⁰

Výsledky výzkumu ukazují, že děti jsou do pěstounské péče prarodičů svěřovány z rozličných důvodů, které autorky uspořádaly do tří kategorií:

- patologický způsob života biologických rodičů (užívání alkoholu, drog, trestná činnost, týrání a zanedbávání dítěte aj.),
- osobnostní charakteristiky rodičů (nezralost spojená s nízkým věkem, nezodpovědnost, agresivita, labilita aj.),
- vliv životních událostí (úmrtí jednoho, nebo obou rodičů, rozpad partnerského vztahu, opuštění dítěte, odjezd do zahraničí, nezaměstnanost, nedostatek financí aj.).

Reakce dětí na odloučení od rodičů se odehrávaly na emoční, kognitivní a behaviorální rovině. V osobním kontaktu s matkou bylo 15 dětí, zatímco osobní kontakt s otcem mělo 8 dětí. Podrobně se na reakce dětí na odloučení nebudu v textu zaměřovat, vzhledem k tomu, že prioritně mapuji reakce a postoje prarodičů.

Autorky upozorňují, že pěstounská péče prarodičů má svá úskalí i potenciální kladné stránky. Prarodiče jsou oproti cizím pěstounům méně ochotni vyhledávat odbornou pomoc a přijímat rady či zkušenosti druhých. Vysvětlením, jak zmiňují, může být, jednak vyšší věk prarodičů a nezvyk obracet se na odborníky, ale i pokrevní příbuzenství a v té souvislosti pocit nedotknutelnosti jejich rodiny či pocit studu. Prarodiče pěstouni vykazují častější sklony

---

⁹⁰ PSYCHOLOGIE, elektronický časopis MOŠTKOVÁ Šárka, SOBOTKOVÁ Irena, Příbuzenská pěstounská péče: když dítě vychovávají prarodiče. [online]. 2016 [cit. 2022-17-11] -psychologie, 10(4), 47-64. Dostupné z :https://e-psycholog.eu/pdf/mostkova_sobotkova.pdf

k extrémnímu přístupu k biologickým rodičům dítěte. Mnohdy pak nastávají situace, kdy prarodiče brání kontaktu dítěte s rodiči a nepřiměřeně jej před nimi chrání, nebo naopak nekriticky přehlížejí negativní vliv syna či dcery.

Jak tedy ze situací, když se prarodiče stanou pěstouny vyplývá a autorky popisují „Prarodiče vychovávající vnoučata čelí mnoha obtížím. Patří mezi ně zejména finanční problémy, fyzické a psychické zdravotní problémy (např. vyčerpání, vysoká hladina stresu z výchovy dětí v rychle se měnících společenských podmínkách, úzkosti, deprese), těžkosti s bydlením a udržováním domácnosti, sociální izolace a nedostatečná podpora apod.“⁹¹ Na druhou stranu však také hovoří o určitých pozitivěch plynoucích z péče o vnoučata. Prarodiče uvádějí, že je to pro ně obohacující zkušenost, vnoučata přinášejí do jejich životů radost, udržují je aktivními, poskytují jim druhou šanci na rodičovství.

5.5 Doprovázení pěstounských rodin

Prarodiče pěstouni mají možnost podpory u doprovázejících organizací, které jim v jejich roli náhradního rodiče jsou oporou. Doprovázející organizace, jsou tu však pro všechny pěstouny, pro ty zprostředkované, kdy bylo dítě do rodiny „vybráno“ krajským úřadem, i pro nezprostředkované, tedy pro prarodiče, či jiné příbuzné nebo osoby blízké. Organizace poskytují podporu v jejich zodpovědné roli náhradního rodiče a pomáhají jim porozumět potřebám dětí a správně na ně reagovat

Organizací doprovázení pěstounských rodin je mnoho a jejich činnost vychází ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí, z práv a povinností ukotvených v tomto zákoně. Každá osoba, která pečuje o dítě v pěstounské péči má povinnost do 30 dnů od nabytí právní moci rozhodnutí, nebo o zařazení do evidence osob vykonávajících pěstounskou péči na přechodnou dobu, uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče s pověřenou organizací, dle svého vlastního výběru.

Typy pěstounské péče:

- Pěstounská nebo poručenská péče vykonávaná nepříbuzenskou, či blízkou osobou.
- Pěstounská nebo poručenská péče vykonávaná příbuzenskou osobou, či blízkou osobou.

---

⁹¹ PSYCHOLOGIE, elektronický časopis MOŠŤKOVÁ Šárka, SOBOTKOVÁ Irena, Příbuzenská pěstounská péče: když dítě vychovávají prarodiče. [online]. 2016 [cit. 2022-17-11] psychologie, 10(4), 47-64. Dostupné z: https://e-psycholog.eu/pdf/mostkova_sobotkova.pdf

- Pěstounská péče na přechodnou dobu.

Minimálně každé dva měsíce, pokud je potřeba i častěji, dochází do pěstounské rodiny doprovázející pracovník. Během prvních návštěv se snaží dozvědět co nejvíce o pěstounské rodině a o dítěti, jeho minulosti a současných potřebách. Zjišťuje co nejvíce o fungování náhradní rodiny a shromažďuje základní informace o rodině původní. Podmínkou návštěvy pracovníka je, aby byli doma pěstouni a také svěřené děti. S doprovázejícím pracovníkem může pěstounská rodina konzultovat vše, co souvisí s péčí o svěřené dítě. Společně také vytváří plán výkonu pěstounské péče, který upravuje cíle, na kterých budou všichni společně pracovat. Na webu <https://dobrarodina.cz/> se dočteme *„Záměrem doprovázení tak, jak ho chápeme my v Dobré rodině, není pomáhat pěstounským rodinám z bezvýchodných situací, ale naopak jim předcházet. Zaměřujeme se především na podporu a rozvoj účinných a přirozených přístupů k výchově a vzdělávání, které umožní dětem plně rozvinout svou osobnost, aby mohly prožívat radost z postupného přebírání odpovědnosti za svůj život.“*⁹²

Doprovázející organizace Centrum D8 <https://centrumd8.cz/> k tomuto dokládá *„Děti jsou neustálým zdrojem nejrůznějších podnětů, inspirace, radosti, zamyšlení, a mnohdy situací, se kterými si pěstouni nemusí hned vědět rady nebo si nejsou jisti, zda postupují správně.“*⁹³ Proto nabízí pěstounům nejen doprovázení, ale i vzdělávání, které není, jak podotýkají jen předávání informací, ale také nabízí prostor pro vzájemné setkávání pěstounů a sdílení zkušeností. Pořádají například interaktivní semináře, jejichž součástí je skupinová práce a diskuze. Vše za podpory řady odborníků a lektorů na problematiku pěstounské péče, prací s dětmi nebo problematickou náhradní péčí.

---

⁹² DOBRÁ RODINA, Doprovázení pěstounů, [online]. 2022 [cit. 2022-10-11]

Dostupné z: <https://dobrarodina.cz/pro-zajemce/doprovazeni-pestounu/>

⁹³ CENTRUM D8, Náhradní rodinná péče, [online]. 2022 [cit. 2022-10-11] Dostupné z: <https://centrumd8.cz/nrp/#vzdelavani>

6 Závěr

Na každého člověka a jeho potřeby lze nahlédnout holisticky tedy dle jeho bio-psycho-sociálně-spirituální stránky osobnosti. Hovoříme-li o prodlužujícím se věku dožití prarodičů, je nepochybné, že se proměňují i jejich potřeby. Potřeba lásky, sounáležitosti, uznání, úcty u většiny z nich nabývají na větší důležitosti. Vzhledem tomu, že prarodiče žijí se svými vnoučaty a rodinami déle, mohou tyto potřeby, i když zpravidla nežijí v jedné domácnosti, s nimi naplňovat. Většina prarodičů bývá silně emočně ukotvena v nejužší rodině. Lze tedy předpokládat, že v rodinách, kde jsou dobré vztahy, může prarodič, který má dostatek životních zkušeností, nejen pomáhat v péči o vnoučata, ale i laskavě je doprovázet v jejich dětských fantaziích, snech, ale i obavách. Takový prarodič, troufám si říci, je do rodiny „pokladem“.

Pokud však hovoříme o různorodosti rodinných forem, především mám na mysli velký počet rozpadajících se rodičovských párů, situace se proměňuje. Rozpady rodin hrají dle mého názoru, nejen významný vliv na proměnu prarodičovství, ale někdy mají i zásadní následky. Jak mohou být prarodiče v takových rodinách angažováni v péči o vnoučata? Zapojení mohou být do té míry, jak jim to vztahy v rozvedených rodinách umožní. Prarodiče z matčiny strany, jsou obvykle ve výhodě, především v intenzitě kontaktu s vnoučaty. Hraje zde významnou roli „matriarchát“. Domnívám se však, že pokud je rodičovství především intuitivní na rozdíl od prarodičovství, je to výzva pro prarodiče z těchto rodin, aby se nové situaci v rodinách přizpůsobili. Pokud se jim při tom podaří dodržet principy nezasahování do výchovy a při tom pěstovat blízkost, budou je rodiče vyhledávat za každých okolností.

V některých rodinách, však emotivně vypjaté konflikty během a po rozvedech eskalují. Konflikty se následně projeví v nedostatečné možnosti prarodičů se s vnoučaty vídat. Jsem přesvědčená, že nerovné a nezdravé vztahy s sebou přináší jen další stres a zátěž. Celá podstata prarodičovství se v takové rodině vytrácí. Prarodiče se mohou se svými nároky obrátit na soud. Domnívám se, že to učiní, jen minimum prarodičů. Pro budoucí fungování rozvedené rodiny a jejich členů je nejlepší vyřešit konflikty dohodou a smírnou cestou. Musí však být dobrá vůle od všech dospělých zúčastněných.

Můj další poznatek na proměňující se role prarodičů vychází nejen z prezentovaného výzkumu, ale z mé osobní zkušenosti. Osobně mě překvapilo množství rozličných rolí, které zastávají. Mají zpravidla partnera či manžela, někteří sourozence a nemalé procento z nich ještě vlastní velmi staré rodiče. Řada z nich je zaměstnána nebo má brigádu. Pokud jim to zdravotní stav dovoluje, jsou společensky aktivní. Chodí s přáteli za kulturou, do sauny, jezdí na kole, nebo se věnují koníčkům, na které dříve neměli čas. Prarodiče cestují, vzdělávají se a

učí se nové věci. Předobraz prarodiče, který je okamžitě k dispozici, když ho rodina k vnoučatům zavolá je nereálná a zastaralá. Často se „seniorizace“ společnosti spojuje s konceptem aktivního stárnutí na straně jedné a na straně druhé s přetížáním prarodičů. Z mého osobního pohledu nejsem zastáncem předobrazu „superseniora“, který cestuje po světě, učí se cizí jazyky a srší z něj energie na rozdávání. Jsem však přesvědčena, že o své zdraví, a to nejen to fyzické, ale i psychické je potřeba pečovat celoživotně a možná u prarodičů vzhledem k mnoho vrstevnatosti jejich rolí, ještě intenzivněji.

Dalšími problematickými situacemi, které v rodinách bezesporu nastávají, jsou vážná onemocnění člena rodiny. V ten okamžik doléhají na prarodiče mnohé povinnosti a ocitá se v tzv „sendviči“. Poznatek o vysokém procentu lidí, kteří se v České republice v této „sendvičové“ situaci nachází, mě zaskočil. Průzkumy hovoří o každém sedmém. Protože péče o druhé je náročná, často i nad rámec sil pečujících, domnívám se, že je důležité, aby na péči nebyl pečující sám. Mám osobní zkušenost s programem Pečuj doma s Diakonií, jehož cílem je podpora neformálních pečujících. Služby Diakonie jsem doporučila pečujícím ve své rodině a ti přinesli poradenství, ale i podpůrné skupiny pozitivně hodnotili.

Z prezentovaného výzkumu vyplývá, že stát se pěstounem v pokročilém věku je pro prarodiče obtížné nejen z hlediska finančního, ale též fyzického a psychického. Kromě důvodu, kdy biologičtí rodiče zemřou, což se stává méně zřídka, jsou hlavní důvody svěření do pěstounské péče patologický způsob života rodičů, nebo osobnostní charakteristiky rodičů. Nabyla jsem dojmu, že stát se prarodičem-pěstounem není role pro každého, protože stát se pěstounem není druhá šance na rodičovství, nýbrž komplikovaná a těžká pozice ve výchově a péči o dítě.

Cíl mé práce popsat prarodičovství v jeho mnoho vrstevnatosti se dle mého názoru naplnil. Tématu prarodiče jako subjektu, stále se proměňujícího sociálního prostředí, který řeší i problematické situace jsem se také věnovala, i když jen z hlediska několika témat. Na konci své práce jsem došla k osobnímu závěru. Životní situace prarodiče – seniora se stále na ose času proměňuje, proto by neměl ustrnout ve svých postojích, a naopak včas a aktivně na tyto situace reagovat.

7 Seznam použité literatury

- CESARI LUSSO, Vittoria. *Prarodiče, rodiče a vnoučata: o emočních, vztahových a komunikačních úskalích*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0003-1.
- DUKOVÁ, Ivana, Martin DUKA a Ivanka KOHOUTOVÁ. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013. ISBN isbn978-80-247-3880-2.
- DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986. Hálkova sbírka pediatrických prací (Avicenum)
- FROMM, Erich. *Umění milovat*. Přeložil Jan VINARĚ. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0806-8.
- GJURIČOVÁ, Šárka a KUBIČKA Jiří. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. 2., dopl. a přepracované. vyd. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2390-7.
- HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava a Martina ŠTÍPKOVÁ. *Prarodičovství v současné české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2018. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-265-
- HAUSER-SCHÖNER, Isabella. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-105-3.
- HLÁSKOVÁ, Alžběta a HLÁSEK Vratislav. *(Re)design rodiny pro 21. století*. V Praze: Institut fyziologické socializace, 2019. ISBN 978-80-270-6861-6
- HOLMEROVÁ, Iva, Božena JURAŠKOVÁ a Květuše ZIKMUNDOVÁ. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. 3., přepracované. a dopl. vyd. Praha: EV public relations, 2007. ISBN 978-80-254-0179-8.
- HONZÁK, Radkin. *Jak žít a vyhnout se syndromu vyhoření*. Vyd. 2. V Praze: Vyšehrad, 2015. ISBN 978-80-7429-552-2.
- KELLER, Jan. *Nejistota a důvěra, aneb, K čemu je modernitě dobrá tradice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN isbn978-80-7419-002-5.
- KREBS, Vojtěch a Jaroslava DURDISOVÁ. *Sociální politika*. Praha: Codex Bohemia, 2015. ISBN 978-80-7357-585-4.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualizované vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Radosti a strasti prarodičů, aneb, Když máte vnoučata*. Praha: Grada, 1997. ISBN 80-7169-455-X.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6.

- MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6.
- MATOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ Hana. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozšířené. a přepracované. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-24-9.
- MLEJNKOVÁ Kristýna, přednáška Sociální politika. úvod: pojem, definice, pojetí, HTF, LS, 2020
- MUSIL, Libor. Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu "sociální práce". *Sociální práce/Sociálna práca*. 2008-02, roč. 8
- ONDRUŠOVÁ, Jiřina a KRAHULCOVÁ Beáta. *Gerontologie pro sociální práci*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4383-0.
- ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1997-2.
- ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
- ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0343-8
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přepracované. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.
- SUCHÁ, Jitka a HOLMEROVÁ Iva. *Praktický rádce pro život seniora: trénink paměti, cvičení, aktivity, prevence nemocí*. [Brno]: Edika, 2019. ISBN 978-80-264-2709-4.
- SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-62-5.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
- VOHRALÍKOVÁ, Lenka a RABUŠIC Ladislav. *Čeští senioři včera, dnes a zítra*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2004. ISBN 80-239-4218-2.

8 Internetové zdroje

NÁRODNÍ ZDRAVOTNICKÝ INFORMAČNÍ PORTÁL, Děti, rodiče a prarodiče [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2022 [cit. 10.12.2022]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz>. ISSN 2695-0340.

RYBÁROVÁ, Barbora, diplomová práce, [online] 2013 Typologie třígeneračního soužití, https://theses.cz/id/3zxx0b/Diplomov_prce.pdf, [cit. 2022-08-07]

PASTORACE. CZ, Cti otce svého i svou matku [cit. 2022-04-24]. Dostupné z: <https://www.pastorace.cz/texty/knihovna/cti-sveho-otce-i-svou-matku>

VIDOVIČOVÁ LUCIE, GALČANOVÁ Lucie a PETROVÁ KAFKOVÁ Marcela, Význam a obsah prarodičovské role u mladých českých seniorů a seniorek, sociologický časopis, monotematické číslo, Prarodičovství, 2015, [cit. 2022-04-24] Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/magno/csr/2015/mn5.php>

SVĚTOVÁ ZDRAVOTNICKÁ ORGANIZACE, Aktivní stárnutí: politický rámec, [online] 2002. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/67215> [cit. 2022-08-07]

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, Národní akční plán podporující aktivní stárnutí pro období let 2013-2017, [online]. [aktualizovaná verze ke dni 31.prosinec 2014] [cit. 2022-08-07] Dostupné Z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/372809/NAP_311214.pdf/0cc270fa-dbf9-fcd5-93d6-5e7b0e9376b2,

REVUE PRO SOCIÁLNÍ POLITIKU, Sendvičová generace – v této životní fázi je všeho moc, 2021, [online]. [cit. 2022-12-11]. Dostupné z: <https://socialnipolitika.eu/2021/05/sendvicova-generace-v-teto-zivotni-fazi-je-vseho-moc/>

SENDVIČOVÁ GENERACE, Centrum pro rodinu a sociální práci, Sendvičová generace, 2022, [online] [cit. 2022-12-11]. Dostupné z: <https://www.sendvicovagenerace.cz/>

HESTIA, Program 3G-tři generace, [online]. [cit. 2022-17-11] Dostupné z: <https://www.hest.cz/cs-CZ/co-delame/program-3-g-tri-generace>

MPSV, Příspěvek na bydlení, [online]. 2022 [cit. 2022-17-11] Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/prispevek-na-bydleni>

JURGEN RUDOLPH, Jsi moje dítě, [online]. 2009 [cit. 2022-17-11] Dostupné z: https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/09/E_BOOK_Ty_jsi_MOJE_dite.pdf

EPRAVO.CZ., Na víkend k babičce k rozsahu styku prarodičů s vnoučaty, [online]. 2021 [cit. 2022-17-11] Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/na-vikend-k-babicce-k-rozsahu-styku-prarodicu-s-vnoucaty-ve-svetle-judikatu-ustavniho-soudu-sp-zn-i-us-108120-ze-dne-08092021-113690.html>

STŘEDISKO NÁHRADNÍ PÉČE, Pěstounská péče, [online]. 2022 [cit. 2022-17-11] Dostupné z: <https://nahradnirodina.cz/pestounska-pece>

PAZDERKOVÁ LÝDIE, Role prarodiče v současné rodině, bakalářská práce, 2018, https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/72168/PazderovaL_RolePrarodice_AS_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

PSYCHOLOGIE, elektronický časopis MOŠŤKOVÁ Šárka, SOBOTKOVÁ Irena, Příbuzenská pěstounská péče: když dítě vychovávají prarodiče. [online]. 2016 [cit. 2022-17-11] - psychologie, 10(4), Dostupné z: https://e-psycholog.eu/pdf/mostkova_sobotkova.pdf

DOBŘÁ RODINA, Doprovázení pěstounů, [online]. 2022 [cit. 2022-10-11] Dostupné z: <https://dobrarodina.cz/pro-zajemce/doprovazeni-pestounu/>

CENTRUM D8, Náhradní rodinná péče, [online]. 2022 [cit. 2022-10-11] Dostupné z: <https://centrumd8.cz/nrp/#vzdelavani>

SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIA, Nešpor, R. Zdeněk, Sociologický ústav AV ČR [online]. [editováno 10. 11. 2018] [cit. 2022-04-24]. Dostupné z <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Rodina>

PEČUJ DOMA, Pečuj doma s Diakonií, [online]. 2022 [cit. 2022-17-11] <https://www.pecujdoma.cz/projekty/>

9 Přílohy

Graf č.1. projekce obyvatelstva České republiky publikovaný na konci roku 2018 Českým statistickým úřadem pro období 2018 – 2100, ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, Věkové složení obyvatelstva [online]. [cit. 2022-08-07] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2020> [Zveřejněno dne: 30.04.2021].

Graf č.2 znázorňuje trendy porodnosti a úmrtnosti v České republice mezi lety 2001 – 2020 ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, Aktuální populační vývoj v kostce, [aktualizováno 02.12.2022]. [cit. 2022-04-24]. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/aktualni-populacni-vyvoj-v-kostce>

Graf č.3 znázorňuje věkovou strukturu obyvatel podle pohlaví a rodinného stavu k 31. prosinci 2020, Český statistický úřad, [aktualizováno 22.12.2021]., [cit. 2022-04-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/snatky-a-rozvody>

Graf č.4 znázorňuje odpovědi prarodičů na výzkumnou otázku č.1. Čím vším ve svém životě jste? Graf vlastní z podkladů výzkumu VIDOVIČOVÁ LUCIE, GALČANOVÁ Lucie a PETROVÁ KAFKOVÁ Marcela, Význam a obsah prarodičovské role u mladých českých seniorů a senierek, sociologický časopis, monotematické číslo, Prarodičovství, 2015, [cit. 2022-04-24] s.6 Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/magno/csr/2015/mn5.php>

Graf č.5 Sociální událost, DUKOVÁ, Ivana, Martin DUKA a Ivanka KOHOUTOVÁ. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013. ISBN isbn978-80-247-3880-2. s.37

Graf č.6. Podíl výdajů státu podle funkcí sociální ochrany, ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, Vybrané údaje o sociálním zabezpečení za rok 2020, [online]. 2021 [cit. 2022-17-11] <https://www.czso.cz/documents/10180/142872062/19002921.pdf/d205acdf-1652-4376-850f-e19891ae0379?version=1.3>